Galaction VEREBCEANU
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

O VARIANTĂ MOLDOVENEASCĂ A CĂRȚII POPULARE *ALEXANDRIA*[1]. LEXIC (5)

The Moldovan version of the popular book *Alexandria*. Vocabulary (5)

Abstract. This article analyzes the lexical units registered in the text of the book *Alexandria* (Romanian manuscript, 817 quota, 301 fund, copied in Chişinău in 1790 and stored at the National Library of the Academy of Sciences „V. I. Vernadsky" of Ukraine), the most conspicuous being the words disappeared from the contemporary literary Romanian or the words with literary meanings different from the current.

Keywords: old word, folk word, etymology, origin, regionalism, vocabulary.

Textul de care ne ocupăm se remarcă printr-un vocabular destul de bogat şi variat, alcătuit din cuvinte, în general, cunoscute limbii contemporane. Ca în orice scriere veche, întîlnim însă mai mulți termeni care, în raport cu limba română literară, diferă prin sensul şi forma particulară. De aceea, în selectarea cuvintelor, ne-am condus de criteriul neapartenenței la lexicul limbii române literare standard.

Cuvintele-titlu de articol, redate în formă literară, la forma de bază (nominativ singular nearticulat, în cazul substantivelor, infinitiv, pentru verbe), succedate de indicațiile morfologice şi, după caz, de variante (de regulă învechite, regionale sau populare), cu mențiunea („şi în var.", au fost ordonate alfabetic, după litera inițială a cuvîntului. Urmează sensul/sensurile consemnat/e, exemplele şi indicarea exhaustivă a filelor unde au fost înregistrate (precedate de „v. şi"), inclusiv indicarea completă a filelor formei literare concurate de varianta ei (precedate de „cf. şi").

Astfel concepută, lista de cuvinte întruneşte mai multe procedee de prezentare a lexicului unui text vechi, specifice, în mare parte, atît glosarului, cît şi indicelui de cuvinte. Totodată, lista reia unele forme şi variante ale fenomenelor (fonetice şi morfologice) discutate în alte capitole ale cercetării, dar ale căror trimiteri au fost selective.

a prep. „în": „Şi îndată ieşiră toț cu făclii aprinsă țiind pre **a** mînă" (24^{r}; v. şi 18^{v}-2).

acel pron. dem. **1**. loc. adj. *ca acela* „neînsemnat": „nu să cade a bate, Împărăție Ta, război cu unul **ca acela**, căci esti fără de vîrstă" (14^{v}). **2**. loc. adv. *drept aceea*

[1] V. „Philologia", 2014, nr. 1-2, p. 72-136; 3-4, p. 76-86; 2015, nr. 1-2, p. 80-103; 3-4, p. 82- 93.

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

„pentru aceasta, din această cauză, deci, atunci”: „Poruncit-au **drept aceea** împăratul Alexandru” (38r; v. şi 54r). **3**. *într(u)-acel ceas* „în momentul acela”: „îndată **întru acel ceas** veniră munții şi să împreunară unul cu altul” (60v; v. şi 24v, 25r, 39r, 60r, 68r).

acestaşi adj. pron. dem. loc. adv. *întru acestaşi chip* „în felul acesta, astfel”: „Şi scrisă carte **întru acestaş chip**” (13r; v. şi 14r, 69r).

acolo adv. în var. **acole**: „Şi să dusă de **acole** la a trie poartă” (34r; v. şi 16r, 18r, 19v, 22v, 24r, 26r-2, 28v, 29r, 30v, 34v, 39r-3, 39v-3, 40r-2, 40v, 41r-3, 42r-2, 42v-3, 43r, 46r-2, 46v-4, 47r-2, 47v-3, 48v-2, 57v-2, 60r, 60v, 61r-3, 65r, 66r, 66v-3, 69r-2, 69v, 71r, 72v-2, 74r, 75r).

adică adv. în var. **adecă**: „cetățănii îi ieşiră înainte lui cale de trei mile de loc, **adecă** 7 ceasuri” (22r; v. şi 29v, 40v, 52r, 69v, 71v).

adins adv. constr. *mai cu de-adinsul* „mai stăruitor”: „Candarcus, ruşinîndu-să, să dede de-o parte şi iarăş începu a căuta la Alexandru **mai cu de-adinsul**” (33v).

aici adv. în var. **aice**: „Şi cum au vrut au venit **aice**, iară cum va vre nu să va pute duce de **aice**” (16r; v. şi 19v, 33r, 35r, 40r-4, 41v, 42r-3, 42v, 43v, 44r-6, 46r4, 48v, 65v-5, 66r, 67v-3, 68r, 70r, 71v-2).

aidoma adv. în var. **avidoma**: „şi pe podul curților era făcut ceriu şi pe ceriu, făcute stele şi lucefiri şi un curcubeu mare şi frumos de-ț păre că este **avidoma**” (57r).

ajunge vb. **1**. expr. *a ajunge minte de copil* „a deveni senil”: „astăz **ai ajuns minte de copil** mic” (14r). **2**. *a ajunge la mîna cuiva* „a fi la discreția cuiva”: „De vreme ce **ai ajuns la mîna me**, îț voi scoate eu şi muiere ta, şi copii<i> tăi, şi tot ce va fi luoat de la tine Evagrid-Împărat” (63r).

ajutor s. f. în var. **ajutoriu**: „Şi iată că vă trimit şi oşti întru **ajutoriu**” (22v; v. şi 35v-3, 47v, 54r-2, 57v, 58r, 59v).

alături adv. în var. **alături**e: „Alexandru să spăimîntă şi nu dzisă nimi*c*, ce trecu **alături**e” (65r).

ales adv. „deosebit”: „Iară după dînşii veni 500 de fete tinere şi **ales** de frumoasă” (18r).

alocuri adv. în var. **alocure** loc. adv. *pre alocure* „în unele locuri”: „ia*r* **pre alocure**, pre vîlcele înota şi cai în sînge” (17r).

amar s. n. loc. adv. *cu amar* „amarnic, foarte”: „începu a plînge ca muierile **cu amar** şi cu multă jale” (35r).

ametist s. n. în var. **ametisoma**: „închină lui Alexandru 2 porfire împărăteşti cu mult meşteşug țăsute şi cu pietri scumpe împodobite adraxan, piiatră **ametisoma**” (71v).

amiază s. f. în var. **amiiazăzî** „sud”: „Iară limbile păgîne ce veniră întru ajutoriu lui Poriu-Împărat fugiră de frica lui Alexandru spre **amiiazăzî**” (57v; v. şi 53v-2, 18v-2, 60r-2).

amistui vb. „a dispărea, a se mistui”: „Şi aşa **să amistuiră** toț în pădure” (16v).

amîndoi num. col. în var. **amîndooa**: „Şi tăie şi Alexandru cu 2 sabii lungi cu **amîndooa** mîinile” (36r; v. şi 53r, 54r).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

arăpesc adj. şi în var. **arăpăsc** „care aparţine arapilor; privitor la arapi”: „Şi începu a le împărţî daruri împărăteşti: cai **arăpeşti**, sabii ferecate cu aur şi alte daruri scumpe împărăteşti” (74ᵛ; v. şi 18ʳ, 30ʳ, 57ʳ); „Şi-i mai dede un bidiviu **arăpăsc**” (68ᵛ).

armie s. f. „armată”: „Şi să aşează cu **armie** lui de ceea parte pre malul Efrafului” (52ʳ; v. şi 52ʳ).

asemenea adv. în var. **asămene**: „Bine ar fi şi tu să fii împărat **asămene** ca şi Alexandru-Împărat” (64ᵛ; v. şi 35ʳ).

aspidă s. f. „viperă”: „Şi scoasă pavădza învălită cu piei de **aspidă** a lui Tarchenie-Împărat” (19ʳ; v. şi 22ʳ, 57ʳ).

astronom s. m. „astrolog”: „în poarta cetăţii era legat un nod cu mare meşteşug de un filosof **astronom**” (61ᵛ).

astronomie s. f. „astrologie”: „Şi era acel inel făcut cu mare meşterşug de **astronomie**” (22ʳ; v. şi 57ʳ).

aşa adv. constr. *de aşa* „astfel, în felul acesta”: „Pentru aceea să muncescu **de aşa**” (65ᵛ).

aşeza vb. (sens contextual) expr. *a aşeza sfat* „a hotărî”: „Şi **aşedzară** tot **sfatul** lor să nu să mai închine” (15ᵛ; v. şi 18ʳ).

aşijdere adv. şi în var. **aşejdere** „la fel, asemenea”: „ai luoat şi Eghipetul cu acea nebunie a ta, **aşijdere** cu protivnicii tăi” (27ʳ; v. şi 34ᵛ); „mulţ au întrat şi n-au mai ieşit, **aşejdere** şi care au ieşit n-au mai ieşit sănătoş” (65ʳ).

atenian s. m. în var. **antinean/atenean/atinean**: „iară **antinei<i>** să spăimîntară şi plecară a fugi” (17ᵛ); „Voi, **ateneilor**, ascultaţi-mă pre mine” (15ᵛ); „Iară **atinei<i>**, dacă văzură că nu să vede Alexandru lîngă cetate, ieşiră afară” (16ᵛ; v. şi 15ᵛ, 16ʳ-3, 17ʳ-2).

atunci adv. în var. **atunce**: „**Atunce** începu Ruxanda a plînge” (76ᵛ; v. şi 13ʳ, 17ʳ, 23ᵛ, 25ʳ, 26ᵛ, 28ʳ, 30ʳ, 30ᵛ, 31ʳ-3, 36ʳ, 36ᵛ-2, 43ʳ, 44ᵛ, 47ʳ, 48ʳ, 53ʳ, 55ᵛ-3, 58ʳ, 60ʳ, 61ʳ-2, 65ʳ, 68ʳ, 70ʳ, 70ᵛ, 72ʳ, 75ᵛ-2, 76ʳ).

au adv. interog., conj. **1**. adv. interog. „oare”: „**Au** nu era acesta odată mare şi tare, iară acum nu să cunoaşte unde au fost?” (56ʳ; v. şi 72ᵛ). **2**. conj. „sau”: „**Au** îţ schimbă numele, **au** să faci precum fac şi eu” (72ᵛ; v. şi 14ᵛ, 15ᵛ, 18ʳ, 71ᵛ-2).

babilonian s. m. în var. **vavilonean**: „Iară **vavilonenii**, dacă vădzură aceasta, nu să mai putură apuca de nimic” (29ᵛ; v. şi 22ᵛ, 29ʳ).

bate vb. **1**. expr. *a bate războiu* „a se războiu”: „Împărate, nicidecum să nu faci un lucru ca acesta, care vine cu mare ocară şi ruşine Împărăţii<i> Tale **să baţ războiu** cu un copil mic” (14ᵛ). **2**. *a se bate cu gîndurile* „a fi preocupat de ceva”: „Şi **mă bat cu gîndurile** ca cum s-ar bate o corabie de valuri” (72ʳ).

bazaconie s. f. în var. **bedzaconie** „nelegiuire”: „Apoi fu voie lui Dumnedzău şi gîndi să iasă din lume la pustie pentru **bedzdzaconiile** oamenilor” (41ᵛ).

bătaie s. f. „luptă”: „Împărate Alexandre, Atina nu o vei luoa cu **bătaie**” (16ᵛ).

beli vb. „a jupui”: „Şi dzisă Alexandru **să**-i **beleascâ** pre toţ. Şi-i **beliră** şi dederă carne tătarîlor de o mîncară” (48ᵛ).

berbec s. m. în var. **berbece**: „În cursul anilor 5200 ieşi-va inorogul de la Machedonie şi va ucide **berbecile** de la răsărit” (18ᵛ).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

bere s. f. „băutură”: „Doară îm va fi **bere** cea de apoi?” (25r).

biserică s. f. şi în var. **besărică**: „După aceea ieşiră din **besărică** şi adusără multe daruri” (24r, v. şi 24r); cf. şi **biserică** (24r).

blagoslovi vb. „a binecuvînta”: „Ivantie-Împărat luo pre Alexandru de mînă şi-l pusă lîngă dînsul, în jilțul lui cel de aur, şi-l **blagoslovi**” (43r; v. şi 24r).

blajenie s. f. în var. de voc. **blajentie** „fericit”: „O, **blajentie** Ivantie! Spune-m în ce Dumnedzău credeț şi cui vă închinaț?” (44r; v. şi 43v-2, 44v-3).

blid s. n. „vas”: „Şi-i mai dederă 15000 de **blide** de aur” (19r; v. şi 30r, 38r, 71v).

boală s. f. în var. de pl. **boale**: „să apropiiară 4 **boale** de trupul tău” (69v).

boieri vb. „a conferi cuiva titlul de boier”: „Împărate, tu pre mine m-ai crescut în curțile tale, m-ai hrănit, m-**ai boierit** şi mult bine mi-ai făcut” (30v).

bolnăvi vb. „a se îmbolnăvi”: „Şi scăldîndu-să, preste noapte **să** şi **bolnăvi**” (24v; v. şi 43v).

caftan s. n. „manta” expr. *a îmbrăca în caftan* „a ridica la rang de boier”: „Şi-l iertă şi-l **îmbrăcă în caftan** şi-l pusă capitan pre 10000 de oameni mai mare” (73v).

cap s. m. **1**. expr. *a-şi pune capul* „a-şi pune viața în primejdie”: „Dară pentru ce **îț pui capul** Împărății<i> Tale întru acestaş chip?” (69r).

capişte s. f. „templu sau altar dedicat zeităților antice păgîne; p. ext. biserică de rit neortodox”: „Şi nu-i pute opri pî*n* nu aprinsără **capişte** idolească” (17r).

care pron. rel. şi în var. **carele**: „trebuieşti dintele **carele** te doare să-l sco*ț* întîi” (13v; v. şi 18v, 19v, 22r, 22v, 24r, 25r, 27r, 28r, 28v-2, 30r-2, 31v, 32v, 33v, 35r-2, 38r, 39r, 43r, 47v-2, 48r, 51r, 51v, 56v, 57r, 58r, 66v-2, 67r, 71v, 72r-2); cf. şi **care** (13r, 14v, 18v, 19r, 25r, 35r, 39v, 41r, 42r, 43r, 48v, 52r, 54r, 55v, 56r, 59r, 61r, 65r, 66v, 67r, 68v, 69r, 69v, 74v-2, 76v).

carte s. f. „scrisoare”: „Cînd au scris Darie al triele rînd **carte** la Alexandru” (31v; v. şi 13r-4, 13v-4, 14r-3, 14v-2, 15r-3, 16v-4, 18v-3, 22v-2, 23r-6, 23v, 24v-5, 25v-2, 27r-4, 27v-4, 30r, 32r, 32v-5, 33r-2, 35r-2, 35v, 51r-4, 53v, 54r-3, 54v-4, 57v-2, 58r-3, 58v-2, 59r-2, 64v, 71v, 72r-2, 75r-2).

casă s. f. „cameră”: „Şi-l mai băgă într-alte curț, întru carele era preste tot aşternută **casa** cu urşinic” (67r).

căci conj. loc. conj. *căci că* „pentru că”: „Nu-ț mulțămăsc de carte ce mi-ai trimis, că nu fu într-însa cuvinte de împărat, ce de măgariu, **căci că** tu te laudzi mie” (27v).

cădelniță s. f. în var. **cadelniță**: „ieşit-au înainte 40 de popi rîmleneşti tot cu chivote şi cu **cadelnițe** de aur pre a mînă” (18v).

călăraş s. m., adj. „ostaş de cavalerie” **1**. s. m. „Tot **călăraşul** să puie după dînsul cîte un pedestraş” (53r; v. şi 15v, 16v-2, 18r, 26r-2, 27r, 28r, 48r, 51r). **2**. adj. „Pentru aceea să ştii, Împărăție Ta, că am şi eu 46000 de muieri **călăraşe**” (58r).

cămară s. f. „cameră”: „marsă Cleofila şi scoasă pre Alexandru din **cămările** ei afară” (68v).

căpcăun s. m. în var. **căpcîn**: „Şi de acole mai marsără mai înainte 4 dzile şi ajunsără la țara **căpcînilor**” (42r).

căpitan s. m. în var. **capitan**: „m-au trimis împăratul să chiem **capitanii** la împăratul” (34r; v. şi 59r, 73r, 73v).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

către prep. în var. **cătră**: „El dzisă **cătră** Darie” (30^{v}; v. şi 14^{v}, 15^{v}, 16^{v}, 23^{r}-2, 24^{v}, 27^{v}, 35^{r}-2, 35^{v}, 40^{r}, 47^{r}, 54^{r}, 55^{v}, 59^{r}, 60^{v}, 64^{r}, 64^{v}-2, 68^{r}, 73^{r}).

căuta vb. „a privi”: „Şi **căută** Alexandru şi să vădzu pre dînsul zugrăvit în icoana aceea” (67^{v}; v. şi 22^{r}, 29^{v}, 33^{r}, 33^{v}-2, 41^{r}, 43^{v}, 46^{r}, 71^{r}, 75^{v}, 76^{r}).

cealma s. f. „turban”: „Deci tot aşa să poartă pînă în dzioa de astădz muiereşte, cu cîrpe în cap, ce să dzice turceşte **cealmale**” (51^{r}).

ceas s. n. sint. *mult ceas* „timp îndelungat”: „Şi începură a plînge şi ei împreună cu dînsul **mult ceas**” (70^{r}).

cerca vb. „a căuta”: „**cerca** vreme cu prilej cum ar pute el otrăvi pre Alexandru” (75^{r}).

cerneală s. f. „negreală”: „O, dragule mieu Merchis, pentru ce îţ cerneşti tu barba? Au este ceva de ajuto*r* **cerneala**?” (72^{v}).

cerni vb. „a înnegri”: „Iară acole aproape de Alexandru sta un boieriu, anume Merchis, şi era bătrîn şi slab şi apoi îşi tot **cernie** barba ca să să vadză la arătare că este tînăr” (72^{v}).

chip s. n. loc. adv. **1**. *cu acest chip* „astfel”: „şi **cu acest chip** om bate noi pre machidoneni” (51^{v}). **2**. *în ce chip* „cum”: „Deci acum **în ce chip** mă sfătuireţ să fac?” (51^{v}; v. şi 48^{r}). **3**. *într-alte chipuri* „altfel: „Şi era pasările acele unele albe, altele roşii şi altele, *într-alte chipuri*” (43^{r}).

chiparos s. m. în var. **tiparis**: „Şi de acolo îl băgă într-alte casă minunate, ce să chiema de lemn bulica, evsica, **tiparis**, pevgu şi chiedru” (67^{r}).

chitit adj. „chibzuit”: „îndată trimisă de adusă pre Meemant voievodul, foarte bun veteaz şi **chitit**” (27^{r}).

chivot s. n. „cutie”: „Iară dacă întrară în cetate, ieşit-au înainte 40 de popi rîmleneşti tot cu **chivote** şi cu cadelniţe de aur pre a mînă” (18^{v}).

ci conj. în var. **ce**: „noi cu tine nu ne vom bate, **ce** noi închinăm împărăţie noastră la împărăţie ta” (15^{r}; v. şi 13^{v}-3, 15^{v}-2, 16^{v}, 18^{r}, 23^{r}, 25^{r}, 27^{r}, 27^{v}-3, 28^{r}, 30^{r}, 32^{r}, 36^{r}, 41^{v}, 42^{r}, 43^{r}, 44^{v}-4, 47^{v}-2, 53^{r}, 53^{v}-3, 54^{r}, 54^{v}, 55^{v}-2, 57^{r}, 57^{v}, 58^{v}, 60^{v}, 64^{r}, 65^{r}-2, 65^{v}-2, 67^{r}, 67^{v}, 73^{v}-2, 75^{r}-2, 76^{v}). **1**. „aşadar, deci”: „**Ce** mergi, Alexandre, că-l vei birui” (55^{r}; v. şi 13^{v}, 14^{r}, 28^{r}, 54^{v}). **2**. loc. conj. *ce însă* „aşadar, deci” „**Ce însă** mă aştaptă pî*n* cînd mă voi înţărca” (13^{r}). **3**. loc. adv. *la ce* „de ce”: „Dară **la ce** ai venit la noi?” (41^{v}).

cineşi pron. nehot. „fiecare”: „Apoi şedzură şi ceialalţi, **cineş** după cinste sa” (71^{v}; v. şi 18^{v}, 70^{r}).

cinste s. f. **1**. expr. *a fi fără de cinste* „necinstit”: „Mai bine să mor cu cinste la războiu decît **să fiu** împărat **fără de cinste** pre lume” (32^{r}; v. şi 69^{r}). **2**. *a-i face cinste* (*cuiva*) „a-i face onoare (cuiva)”: „noi închinăm împărăţie noastră la împărăţie ta şi **cinste îţ vom face**” (15^{r}). **3**. loc. adv. *după cinste* „conform rangului”: „Apoi şedzură şi ceialalţi, cineş **după cinste** sa” (71^{v}).

cislă s. f. „număr”: „atîte oşti are Alexandru, cît nu le mai ştie **cisla** şi sama” (35^{v}; v. şi 26^{v}-2).

citi vb. şi în var. **ceti**: „Şi **cetiră** carte şi dzisără” (16^{v}; v. şi 23^{r}, 24^{v}-3, 25^{r}, 25^{v}, 27^{r}, 27^{v}, 33^{r}, 35^{v}, 40^{r}, 41^{r}, 51^{r}, 54^{v}-2, 58^{r}, 58^{v}, 61^{v}, 72^{r}, 75^{r}); cf. şi **citi** (13^{r}, 13^{v}, 14^{r}, 15^{r}, 22^{r}, 23^{r}, 32^{r}, 32^{v}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

cititor s. m. în var. **cetitoriu**: „Vezi, frate **cetitoriule**, ce face Dumnedzău cu oamenii mîndri şi măreț” (35r).

ciudesă s. f. „minune”: „Şi vei vede multe **ciudesii** şi minuni pre acele ape” (46r; v. şi 47v, 57r, 65r).

cîmp s. m. în var. de pl. **cîmpi**: „Şi dzisă şi turcilor lui să să strîngă pre **cîmpii** Persidii” (35v; v. şi 71r-2, 76r, 76v).

cîrjă s. f. „baston care servea ca însemn al puterii”: „Întru o dzi dărui Alexandru pre Aristotel, dascalul lui, cu cununa şi cu **cîrja** lui Poriu-Împărat” (73v).

cîrpă s. f. „basma”: „Deci tot aşa să poartă pînă în dzioa de astădz muiereşte, cu **cîrpe** în cap” (51r).

cît conj. „încît”: „Şi Atina atîta era de mare şi împodobită, **cît** cu adevărat mulț împăraț au dorit să o dobîndească” (15v; v. şi 17r, 26r-2, 26v-2, 28v, 29r, 35v, 36r, 39r, 39v, 40r, 43r, 47r, 52r-3, 53r-2, 56v-2, 58v, 60r, 67r, 74v, 76r-2, 76v).

clăti vb. **1**. „a (se) mişca”: „Iară oştile noastre să stei pre loc pînă ce ne vom bate noi amîndoi, **să nu să clătească** din loc” (54v). **2**. expr. *a clăti cu capul* „a clătina”: „Şi să minună şi Alexandru şi **clăti cu capul**” (25r; v. şi 13v, 33r, 35v, 75v).

cocon s. m. „copil”: „foarte îț mulțămescu că porț grije de țara me şi pre mine, fiind **cocon** tînăr, mă pofteşti la împărăție ta” (13r; v. şi 13v).

cocor s. m. în var. f. **cucoară**: „Împărate Alexandre, avem nevoie de **cucoară**, că vin vara şi ne strică poamele şi țarinile” (39v; v. şi 39v).

copac s. m. în var. de sg. **copaci**: „unde cade **copaciul** mare, mare sunet face” (30v).

coroană s. f. în var. **corona**: „Şi marsă Alexandru la stîlp şi cădzu **corona** din capul lui Nehtinav în capul lui Alexandru” (25v; v. şi 19r).

crai s. m. „rege, împărat, domnitor”: „Şi veniră toț **craii** şi toț domnii de la apus” (19v; v. şi 18r, 18v, 22r, 35r, 54r, 55v, 57v-2, 63r, 63v-4, 65v, 67r, 71r-3, 71v, 72v, 75r).

crăie s. f. „țară stăpînită de un crai”: „ave 30 de **crăii** supt stăpînire sa” (35r; v. şi 19v-3, 53v-3, 61r, 69r).

creier s. m. în var. **crier**: „Pînă nu să sparge capul, nu cură **crieri**” (17v; v. şi 70v).

cristal s. n. în var. **cîrştal/criştal**: „Şi împrejurul acelor casă cură un pîrău foarte limpede şi dulce pre nişte jghiiaburi de **cîrştal**” (67r); „Şi de acole îl băgă într-alte casă tocma de **criştal**” (66v).

crug s. n. „ciclu”: „acela [ceasul] purta **crugul** lunilor şi a luceferilor” (57r).

crunt adj. „însîngerat”: „dacă vede pre vreun om de ai <lor> **crunt**, ei omorîie, adecă îl şi mînca” (40v).

cunună s. f. „coroană”: „Întru o dzi dărui Alexandru pre Aristotel, dascalul lui, cu **cununa** şi cu cîrja lui Poriu-Împărat” (73v).

curge vb. şi în var. **cure**: „şi **cură** săgețile ca ploaie în cetate” (25r; v. şi 17v, 53r, 67r 76r-2); cf. şi **curge** (46r, 76r).

curteni vb. „a se prezenta în fața unui împărat”: „oi veni la Persida cu toț machidonenii miei şi **mă voi curteni** la împărăție ta” (13r).

curvar s. m. „afemeiat”: „Împărate Alexandre, bărbatul mieu mă bate şi este **curvar**” (73v).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

curvie s. f. „prostituție”: „Şi-i mai învăța Alexandru ca să să ferească de jacuri, de **curvii**” (28r).

da vb. **1**. „a năvăli, a se năpusti asupra cuiva”: „Atunce Alexandru să întoarsă degrabă şi **dede** după peşti şi-l ucisă” (47r). **2**. „a se acomoda, a se adapta”: „noi am rămas fără de frică şi fără de împărat şi iarăş **ne-am dat** pre viiața din lume” (41v). **3**. expr. *a da cu* (*săgeata, pietre…*) „a trage”: „începură **a da cu săgeţile**” (16r; v. şi 40r). **4**. *a da zile* „a lungi viața cuiva”: „eu ție iată că-ț **dau dzile** de la mine” (31r; v. şi 31v-2, 69r, 75v-3). **5**. *a da la mîna* (*cuiva*) „a încredința”: „Iată, fraților, că de astădz **dau la mîna** voastră pre maică-me, Olimbiiada, şi pre împărăteasa me, Ruxanda” (75v). **5**. *a da învățătură* „ a învăța”: „Tu n-ai treabă **a da învățături** solilor împărăteşti” (33r; v. şi 67v). **6**. *a da în trîmbiță* „a suna”: „Iară Alexandru dinapoi **dediră în trîmbiță**” (17r).

dac s. m. în var. de pl. **dați**: „mai înainte au fost pustie țara aceasta, tocma din zilele lui Decheval, craiul nostru al **daților** celor vechi” (22r).

dar conj. în var. **dară**: „**Dară** să ştii, Alexandre, că toată lume vei luoa-o, **dară** la moşie ta nu vei ajunge” (43r; v. şi 13v, 14r-2, 15r, 23r, 25r, 27v, 28r, 29r, 32v, 34v, 38r, 40v, 41v, 42r, 46r, 47v-2, 55r, 57v, 58v, 59r, 59v-2, 65v-2, 68v, 69r-2, 71r, 71v, 72r, 72v, 73v, 74r-2); cf. şi **dar** (25r-2, 41r, 42r, 43v-2, 52v, 54r, 58r, 58v, 59r, 65v-2, 66r, 67v, 68r-3, 72v, 76v).

dascăl s. m. în var. **dascal**: „şi dzisă lui Aristotel **dascalului** de şedzu lîngă Alexandru” (71v; v. şi 51r, 71r-3, 73v).

de[1] conj. „şi”: „cădzură din ceriu **de** să făcură draci” (70v; v. şi 35r, 55v, 58r).

de[2] prep. **1**. „din”: „Şi-i mai dede un inel, neştiut prețul lui, făcut **de** 4 pietri scumpe” (68v; v. şi 17r, 16r, 25r, 51v, 52r, 53r, 60r-2, 66v, 67r, 70r, 75r). **2**. „pentru”: „Şi-i dede 120 haznale de galbeni, haragiul **de** 10 ani” (68v; v. şi 13v). **3**. „din partea cuiva”: „noi rău vom pătimi **de** Darie-Împărat” (23r; v. şi 35r, 39v). **4**. „de la”: „Am înțăles **de** Împărăție Ta” (58v).

de[3] pron. rel. invar. „care, ce”: „şi dederă carne tătarîlor **de** o mîncară” (48v; v. 41v, 67r).

deci conj. „apoi”: „Şi dacă face muiere fecior, e îl ține la dînsa 3 ani, **deci** îl aduce la tată-său, iară dacă face fată, apoi tot acolo cu maică-sa rămîne” (44v).

dedesupt adv. „dedesubt”: „Alexandru trecu cu toată oaste pre urma apei Efratului şi dedi pre **dedesuptul** cetății” (29v; v. şi 67r).

degrabă adv. loc. adv. *cu degrabă* „în grabă”: „Candosal alergă **cu degrabă** la maică-sa” (68v).

deschide vb. şi în var. **deşchide**: „Şi nu putură răbda mulțime săgeților şi **deşchisără** porțile” (16r; v. şi 22r, 25r, 34r-5, 34v-2, 55v); cf. şi **deschide** (34r).

deschis adj. în var. **deşchis**: „cetățănii să spăimîntară şi cînd căutară ei, adecă porțîle **deşchisă**” (29v).

deosebi vb. „a se separa”: „mulț s-au rădzvrătit şi **s-au deosăbit** de noi” (44r).

despre prep. „dinspre”: „Şi-i luo Vizantie voievodul cu oaste **despre** pădure şi-i scoasără la cîmp” (40v; v. şi 25r, 39r, 69v).

diamant s. n. în var. **adiiamant**: „săgețile lor n-ave her în vîrf, ce ave piiatră de **adiiamant**” (47v; v. şi 19r, 71v).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

din prep. **1**. „de”: „Dumnedzău desparte sufletul **din** trup” (70^{v}). **2**. „cu”: „începură a să tăie **din** sabii şi **din** suliță” (36^{r}).

dinapoi adv. în var. **denapoi**: „şi cu-n cap grăie ca oamenii, iară cu alt cap ce ave **denapoi** lătra ca cîinii (42^{r}; v. şi 17^{r}).

dinăuntru adv. în var. **dinluntru**: „Apoi **dinluntru** făcu alt dzidiu şi mai mare” (61^{r}).

dintru prep. **1**. (sens local) „din”: „şi **dintru** aceea dzi era tot scîrbit Alexandru” (71^{r}; v. şi 35^{r}, 43^{v}, 44^{r}-2, 47^{r}, 61^{v}, 74^{r}). **2**. (sens partitiv) „din, dintre”: „niciunui om **dintru** cei proşti nu te vei pute potrivi” (14^{r}; v. şi 39^{v}).

dîrjie s. f. „dîrzenie”: „s-au menunat de sămeție şi de **dîrjie** muierilor” (58^{r}).

doamnă s. f. „soție a unui domnitor sau a unui boier”: „Iară pre fata lui Poriu o dede Alexandru lui Filon voievodului ca să-i fie **doamnă** lui” (56^{r}).

doar adv. în var. **doară** „oare”: „**Doară** voi îmi puteț da dzile de la voi?” (75^{v}; v. şi 25^{r}, 64^{v}).

dobîndă s. f. „pradă de războiˮ: „Pentru aceea caută de-ț împărțăşte **dobîndzile**” (70^{r}; v. şi 17^{r}).

dobîndi vb. „a cuceriˮ: „Şi Atina atîta era de mare şi împodobită, cît cu adevărat mulț împăra*ț* au dorit **să** o **dobîndească**” (15^{v}).

doctor s. m. în var. **dohtor**: „Iară eghiptenii, oarecum şi cum obliciră pentru aceasta şi ştiind ei că Filip este **dohtor** lui Alexandru, scrisără carte la Filip vraciul” (24^{v}).

doctorie s. f. în var. **dohtorie**: „Filipe vraciule, oare această **dohtorie**, de o voi be de la tine, folosi-m-va ceva sau mai spre rău îm va fi?” (24^{v}).

doi num. card. în var. **dooa:** „loviră pe Poriu cu războiul de **dooa** părț” (53^{r}).

doilea num. ord. în var. **doile/doa/dooa**: „o parte de oaste o lăsă înapoi, **al doile** o pusă la mijloc” (16^{v}); „Cînd fu **a doa** dzi, marsără to*ț* boierii la Alexandru” (40^{v}; v. şi 42^{v}); „Şi să dusă la **a dooa** poartă” (34^{r}; v. şi 34^{v}, 52^{v}, 60^{r}, 63^{v}, 64^{v}, 66^{v}).

domestici vb. în var. **dumesnici**: „Şi vru Alexandru să scoață de acei oameni la lume pentru minune şi-i **dumesnici**” (47^{v}).

domnie s. f. „regiune stăpînită de un domnˮ: „Da-ț-voi numai 3 dzile pî*n* cînd îț vei tocmi împărățiile şi **domniile**” (75^{v}; v. şi 19^{v}, 69^{v}, 75^{r}-3).

dovedi vb. „a învinge, a birui”: „Şi să loviră întîi lei<i> cu bivolii şi-i **dovediră** bivolii pre lei, apoi să loviră pardoşii cu taurii şi-i **dovediră** taurii pre pardoş” (51^{v}).

dragoman s. m. „interpret, traducătorˮ: „Şi să strînsără cetățănii la sol şi căutară un **dragoman**” (16^{r}; v. şi 16^{r}-2).

drege vb. „a reparaˮ: „Tot omul să-ş hrănească cai<i> bine şi **să**-ş **dreagă** armele” (38^{r}).

drept adj., prep. **1**. adj. „(om) fără păcatˮ: „Iară după aceea dede Dumnedzău lui Adam alt fecior, om **drept** şi înțălept” (44^{r}); „devotat, credincios”: „şi noi încă ne închinăm cu capetele plecate pînă la pămînt, roabe **adevărate** (59^{r}). **2**. prep. „lîngăˮ: „vedzi **drept** acest loc este o peştiră” (64^{v}).

dulce adj. „bunˮ: „Cu nişte cuvinte **dulci** şi mîngîioasă ca aceste învăța Alexandru pre machidonenii lui” (28^{v}; v. şi 15^{r},39^{v}, 40^{r}, 40^{v}, 44^{v}, 48^{v}, 67^{v}, 69^{r}, 70^{r}, 75^{v}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

dumnezeiesc adj. în var. **dumnedzăiesc**: „Iară calul, fiind cu dar **dumnedzăiesc**, au priceput că Alexandru vra să moară” (76r).

dumnezeu s. m. „idol”: „întru aceea vreme cetățănii făce slujbe **dumnedzăilor**” (29r; v. şi 16v-2, 35r, 38v, 64v).

egiptean s. m. în var. **eghiptean**: „Iată, **eghiptenilor**, că mă duc de la voi bătrîn şi voi veni tînăr ca de 30 de ani” (25v; v. şi 22v, 24v-2, 25r-3).

elefant s. m. în var. f. **elifantă**/**lifantă**: „Să facem poduri pre **elifante** şi să punem pre o **lifantă** cîte 40 de ostaş” (51v; v. şi 19r, 51v-2, 52r-6).

elen adj. în var. **elenesc**: „scrisă slove **eleneşti**, rîmleneşti şi evreeşti” (46r).

farij s. m. „cal frumos, de rasă”: „Şi-i mai scoasă un **farij** alb cu şaoa de adiiamant fără de preț” (19r; v. şi 71v).

fără conj., prep. **1**. conj. loc. conj. *fără de* „în afară de”: „eu n-am pre altul nimene în lume **fără de** tine” (72r; v. şi 32v). **2.** prep. (adverbial) *fără numai* „decît”: „alte griji nu avem **fără numai** grije a ne ruga lui Dumnedzău” (44r; v. şi 22r, 61r, 72r).

făt s. m. „fiu” expr. *fătul meu* „fiul meu”: „scriu ție, **fătul mieu** Alexandre, sănătate” (13v; v. şi 65v-2, 68r, 69v, 75r).

fecior s. m. **1**. „copil”: „Şi întru acea cetate era o împărătească văduvă ce o chiema Candachie Cleofila-Împărăteasa. Şi ave 2 **feciori**” (61v; v. şi 43v-3, 68r, 74v). **2**. sint. *fecior de domn/crai* „prinț”: „Iară acole aproape de Darie-Împărat sta un **fecior de domn**” (30v), „Iară noi pătimim rău acum de un **fecior de crai**” (35r).

fel s. n. în var. **feliu**: „Şi pre acel cîmp era multe **feliuri** de oameni sălbateci” (39v; v. şi 41r, 42r, 43r, 49v, 66v).

felinar s. n. în var. **felenar**: „prin curț pe multe locuri era spîndzurate pietri scumpe de lumina în loc de **felenare**” (57r; v. şi 32v).

femeie s. f. şi în var. **fămeie 1**. „familie”: „Şi aleasă Iraclie-Împărat tot oameni de treabă şi cu **femeile** sale” (41v). **2**. „soție”: „Iară Sif, feciorul lui Adam, el au rămas aice cu **fămeia** şi cu copii<i> săi” (44r).

ferdelă s. f. în var. **feldelă**: „măsură de capacitate pentru cereale egală cu circa 20 de kilograme”: „Dați-i 100 de **feldele** de galbeni de aur” (73r; v. şi 73v-2).

fiară s. f. în var. de pl. **fheră**: „leul, de va răcni, multe **fheră** vor muri de frica lui” (28r).

fiecare pron. nehot. în var. **fieştecare**: „porunci la toț voievodzîi să-ş scoată **fieştecarele** oştile sale la cîmp” (26r; v. şi 22v, 26v).

fier s. n. şi în var. **her**/**fhier**: „săgețile lor n-ave her în vîrf (47v; v. şi 48r, 48v, 61r, 68v); „niciun **fhier** nu-l taie” (22r); cf. şi **fier** (66r).

finic s. m. „curmal”: „După aceste ieşiră cetățănii toț cu stîlpări de **finic**” (18v).

finică s. f. „curmală”: „luo de la dînşii poame şi **finice** multe” (39v).

fire s. f. „ființă, făptură”: „Iară pre fata lui Poriu o dede Alexandru lui Filon voievodului ca să-i fie doamnă lui, care, după cum dzic, au fost **fire** de frumoasă (56r).

fîntînă s. f. „izvor”: „Şi luo Ivantie apă cu clondiriul din **fîntîna** aceea de supt picioarele lui” (43v).

foarte adv. **1**. (aşezat după adj. ori după vb. sau determinînd loc. adv.): „fugiră pînă la nişte munț înalț **foarte**” (60r; v. şi 70r); „Alexandru vădzu atîta oaste, să spăimîntă

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

foarte” (28^{r}; v. şi 35^{v}, 52^{r}, 54^{v},67^{r}, 67^{v}); „Şi era casăle acele în măiestrii pre nişte fusă **foarte** cu meşteşug” (67^{r}; v. şi 47^{r}, 48^{r}). **2**. (aşezat înaintea vb.) „mult, tare”: „Alexandru, dacă citi carte, **foarte** să bucură” (15^{r}; v. şi 13^{r}, 24^{v}-2, 34^{r}, 52^{v}, 54^{r}-2, 59^{r}, 64^{r}-2); cf. şi **foarte** + adj. sau adv. (13^{v}, 15^{r}, 15^{v}, 16^{v}, 18^{v}, 27^{r}, 30^{v}, 32^{r}, 35^{v}, 39^{v}, 42^{r}-2, 42^{v}-3, 43^{r}, 44^{r}, 46^{v}, 47^{r}-2, 47^{v}, 54^{v}-2, 55^{r}, 59^{r}, 61^{r}, 61^{v}, 64^{r}, 66^{v}-2, 67^{r}, 68^{r}-2, 69^{v}, 72^{v}, 74^{v}, 75^{v}-2, 76^{r}).

foc s. n. (sens contextual) „armament”: „esti **foc** mult în cetate” (16^{v}).

frăţîne s. m. (urmat de un adj. pos.) în var. **frăţine** „frate”: „Alexandru au scos pre muiere **frăţine-tău** din robie” (68^{r}).

frumusețe s. f. în var. **frumsăța/frumseța**: „tot gîndie la hrana raiului şi la **frumsăța** lui” (43^{v}; v. şi 46^{r}); „plînge cu mare jale şi cu amar pentru hrana raiului şi pentru **frumseța** lui” (43^{v}).

frunte s. f. „avangardă a unei armate”: „Şi aş<a> purceasără după Alexandru pî*n* ajunsără în **frunte** oştii ce era înainte” (17^{r}).

gadină s. f. „animal sălbatic”: „Şi era acei oameni mai iuţiu şi mai ageri decît toate **gadinile** pre lume” (47^{v}; v. şi 65^{r}).

galion s. n. „corabie”: „Şi făcură 10000 de corăbii mari, cum s-ar dzice **galioane**” (41^{v}).

găti vb. „a se pregăti de luptă”: „porunci îndată oştilor lui **să să gătească** de război” (14^{r}; v. şi 25^{r}, 27^{v}, 34^{v}, 38^{r}, 40^{r}-2, 51^{r}-2, 51^{v}-2, 55^{r}-2, 63^{v}, 64^{r}).

gîndi vb. „a-i păsa de ceva”: „au to*ț* un cuget şi o credinţă şi o dragoste şi ei de moarte **nu gîndesc**” (33^{r}).

glogozeală s. f. în var. **glogodzală** „învălmăşeală”: „Iară dacă au întrat în cetate, s-au făcut o **glogodzală** mare” (17^{r}).

gol adj. (despre sabie) „scoasă din teacă”: „găsi pre maică-sa ţiind în braţă pre Darif şi cu sabie **goală** în mîini ţiindu-o” (68^{v}); cf. var. de pl. **goli**: „noi trăim mult şi această viiaţă vieţuim **goli**” (43^{v}; v. şi 41^{v}-2, 42^{r}).

gomon s. n. „ceartă, zgomot”: „să audzie acolo **gomon** de oameni mulţ şi ţipete” (65^{r}).

gonaci s. m. în var. **gonaş**: „să ruşinară **gonaşii** lui Darie-Împărat” (34^{v}).

grăi vb. „a zice, a spune, a vorbi”: „De cine **grăieşte** şi spune carte aceasta?” (18^{v}; v. şi 13^{r}, 17^{v}, 41^{v}, 42^{r}, 43^{r}-2, 47^{r}, 53^{v}, 55^{v}-2, 67^{v}-2, 70^{r}, 73^{v}).

greşeală s. f. „păcat”: „Eu n-am venit să mă muncescu cu voi aice, ce am venit să vă văz şi să vă întreb pentru ce **greş<a>lă** v-au băgat pre voi aice?” (65^{v}).

greşit s. m. „duşman”: „eşti milostiv pre **greşiţii** tăi” (63^{v}).

griji vb. „a fi îngrijorat de ceva”: „şi nu gîndesc ei unde vor muri, nici **nu grijesc** ei de moarte lor” (27^{v}; v. şi 13^{v}, 65^{v}).

gripsor s. m. în var. **dzgripsor** „pajură”: „Şi scoasără […] de **dzgripsori**” (38^{r}).

groaznic adj. în var. **groznic**: „să făcu cu totul **groznic** ca un leu înfocat” (67^{v}; v. şi 69^{v}).

grumaz s. m. „gît”: „să aflară 80000 de călăraş şi 60000 de pedestraş şi 80000 de lei învăţaţ la război cu dzgărzi de aur la **grumazi**” (26^{r}).

hanger s. n. „cuţit mare”: „Iară doi din boierii lui, anume Răzvan şi Candarcus, atunce îl ajunsără pre cale şi-l junghieră cu **hangerile**” (36^{v}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

haraci s. n. în var. **haragi**: „să-i trimiteț **haragi** şi oaste pe an” (16r; v. şi 13v, 15r-2, 17v, 18r, 19v, 23r, 27r, 30v, 31v, 33r-2, 57v, 63r, 64r, 68v-2, 69r-2, 72v).

harnic adj. „vrednic”: „i-au întrat vînatul în mreja lui şi n-au fost **harnic** ca să-l prindă” (34v).

hazna s. f. „sumă fixă de 36000 de pungi”: „Şi-i dede 120 **haznale** de galbeni (68v).

hînsar s. m. „tîlhar”: „este tîlhar mare şi **hansariu**” (22v; v. şi 27r).

ia în var. **ian** „ia, hai”: „**Ian** să mergim la dobîndă!” (17r; v. şi 71r, 73r).

iar adv., conj. în var. **iară 1**. adv. „iarăşi”: „trupul tău din pîmînt este şi **iară** pre pămînt va să rămîie” (70r; v. şi 52v). **2**. conj.: „Şi învaţă Alexandru pre log<ofă>t să scrie carte la Darie-Împărat, **iară** pe sol îl trimisă la gazdă” (13r; v. şi 13r-2, 13v-4, 14r-5, 14v-2, 15r-2, 15v, 16r-4, 16v-4, 17r-5, 17v-2, 18r-3, 18v-3, 22r, 22v, 23r-3, 23v-2, 24r-5, 24v-2, 25r-3, 26v-4, 27r-2, 27v-6, 28r-3, 28v, 29r-6, 29v-2, 30v-5, 31r-6, 31v-4, 32r-2, 32v-2, 33r-4, 33v-2, 34r-2, 34v-2, 35r, 35v-2, 36r-4, 36v-7, 38r, 39r-2, 39v-2, 40r-2, 40v-2, 41r, 41v, 42r-2, 42v-4, 43r-3, 43v-7, 44r-5, 44v-2, 46v-3, 47r-8, 48r-4, 51r, 51v-3, 52r-3, 52v-3, 53r-7, 53v-2, 54v-6, 55r-2, 55v-9, 56r-2, 57r, 57v, 58r-3, 58v-2, 59r-3, 59v, 60r-6, 60v-3, 61v, 63r, 63v-5, 64r-3, 64v, 65r-2, 65v-2, 66r-2, 66v-4, 67r-2, 67v-3, 68r-4, 68v-4, 70r-4, 70v-3, 71r-2, 71v, 72r-2, 72v-5, 73r-5, 73v-2, 74r-3, 74v-4, 75r-5, 75v-3, 76r, 76v-2); cf. şi conj. **iar** (75v), **ia*r*** (13v, 17r, 24r, 26r, 27r, 32r, 43v, 64v, 71r, 73r).

iarbă s. f. în var. de pl. **ierbi**: „Iată, întru acel ceas, că sosi şi Filip vraciul cu potiriul cu **ierbile** dresă” (24v; v. şi 75v); cf. şi **ierburi** (24v).

idolesc adj. „care se referă la idoli”: „Şi nu-i pute opri pî*n* nu aprinsără capişte **idoleascâ**” (17r).

ierta vb. „a-şi lua rămas-bun”: „Atunce Alexandru să luo în braţă cu Candosal şi **să iertară** unul cu altul” (65r).

iertăciune s. f. „iertare”: „Şi vă cereţ **iertăciune** de la mine” (27r; v. şi 76r-2).

ierusalimlean s. m. „locuitor al Ierusalimului”: „Scriu vooa, **ierusalimlenilor**, şi vooa, eghiptenilor, şi vooa, vavilonenilor” (22v; v. şi 23r-5, 24r).

imurluc s. n. în var. **ermuluc**/**ermuruc** „manta”: „Iară Alexandru să pricepu că-l cunoscură şi îndată îş lăsă **ermulucul** în palaturi” (34r; v. şi 71v); „Îi dediră **ermurucul** lui Solomon-Împărat” (19r; v. şi 30r).

indienesc adj. „privitor la India ori la indieni”: „cu dînsăle era 2000 fete despletite şi 1000 de vlădici **indieneşti**” (56r).

inorog s. m. „animal fabulos cu corp de cal şi corn în frunte”: „În cursul anilor 5200 ieşi-va **inorogul** de la Machedonie şi va ucide berbecile de la răsărit” (18v; v. şi 30r, 57r).

intra vb. în var. **întra**: „nu vrură să-l lasă **să între** în cetatea Eghipetului” (24r; v. şi 13v, 15v, 17r, 18r, 18v-2, 22v, 23r, 23v-2, 27r, 28v, 29v-2, 31r, 34r, 34v, 35r, 41v-2, 42v, 46v, 47r, 56v-3, 60v, 61v, 64v-3, 65r-4, 66v, 67v, 71r).

ispiti vb. „a afla”: „du-te şi te bate cu Alexandru-Împărat acolo unde sînt mulţimile vetejilor şi acolo îţ **ispiteşte** norocul şi vetejie” (68v; v. şi 58r).

ispolin s. m.„uriaş”: „şi să sfărmară şi periră **ispolini** 20000” (47v; v. şi 47r-2).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

iuzbaşă s. m. în var. **izbaş** „căpitan”: „Şi după ce sfîrşiră vesălie, strigă **izbaşul** cel mare” (74^{v}).

împărăți vb. „a domni ca împărat”: „tu şedzi în scaunul tău cu pace şi **împărățăşti** sănătos” (15^{r}; v. şi 31^{v}, 32^{r}-2, 33^{r}, 41^{v}, 46^{r}, 59^{v}, 65^{v}, 76^{v}).

împărăție s. f. (urmat de un pron. pers.) loc. pron. *Împărăția Ta* în var. **Împărăție Ta** (**Împărății<i> Tale**) „termen de reverență la adresa unui monarh, a unui domnitor, a unui boier etc.”: „Nu trebuieşti să rîzi, **Împărăție Ta**, de nişte cuvinte ca aceste” (13^{r}; v. şi 14^{v}-2, 15^{r}-3, 17^{r}, 23^{r}-2, 26^{r}, 26^{v}, 27^{r}, 30^{r}, 35^{r}, 35^{v}, 40^{v}, 41^{r}-3, 41^{v}-3, 48^{r}, 52^{v}-4, 58^{r}-4, 58^{v}-6, 59^{r}-3, 63^{r}-4, 64^{r}-2, 67^{r}-2, 67^{v}-4, 68^{r}, 69^{r}-3, 70^{v}-3, 71^{v}-4, 73^{r}, 74^{v}).

împlini vb. „a se adeveri o prorocie”: „Acolo **s-au împlinit** cuvîntul prorocescu” (53^{r}).

împotriva prep. în var. **împrotiva**: „Şi aşa purceasără **împrotiva** oştilor lui Poriu” (52^{r}; v. şi 33^{r}, 60^{r}, 75^{v}).

împotrivă adv. în var. **împrotivă** expr. *a sta* (*ieşi*) *împotrivă* „a se împotrivi”: „celui mîndru îi **stă** Dumnedzău **împrotivă**” (35^{r}; v. şi 54^{v}, 55^{r}, 57^{v}, 68^{r}, 75^{v}).

înalt adj. şi în var. **nalt**: „Bun viteaz este Poriu şi este mare de trup de 5 coț de gros şi de 10 co*ț* de **nalt**” (55^{r}); cf. şi **înalt** (26^{v}-2, 32^{r}, 42^{v}-2, 43^{r}, 44^{r}, 44^{v}, 48^{r}, 60^{r}, 60^{v}-2, 61^{v}, 71^{r}).

înăuntru adv. în var. **înlăuntru**: „Şi de acole purceasă şi mai **înlăuntru** în Persie” (26^{r}).

încă adv. „de asemenea”: „Darie-Împărat **încă** venie asupra lui Alexandru ca un dzmeu înfocat” (26^{r}; v. şi 15^{v}, 46^{v}-2, 54^{v}, 55^{r}, 57^{v}).

încărcat adj. în var. de pl. **încarcaț**: „Şi mai adusără 460000 de cai hrăni*ț* şi 500000 de catîri **încarca*ț*** de arme” (52^{v}); cf. şi **încărcat** (52^{v}-2).

încăşi adv. „încă; de asemenea”: „Iară **încăş** de te vom bate noi pre Împărăție Ta, să ştii că mare ruşine îț va fi” (58^{v}).

închina vb. **1**. „a dărui”: „scoasă Aristotel darurile de la Olimbiiada şi **închină** lui Alexandru” (71^{v}; v. şi 24^{r}). **2**. expr. (sens contextual) *a închina împărăția* „a preda în semn de supunere”: „noi cu tine nu ne vom bate, ce noi **închinăm împărăție** noastră la împărăție ta” (15^{r}).

închinăciune s. f. „închinare”: „scriu la marele împărat Alexandru Machedon sănătate şi **închinăciune** trimit Împărății<i> Tale” (15^{r}).

înconjura vb. în var. **încungiura**: „Şi aşa **au încungiurat** pre Sălevechie de toate părțile (60^{r}).

înconjurat adj. în var. **încungiurat**: „Iată, să ştii, Împărăție Ta, pentru viiața noastră că cetate [este] într-un ostrov **încungiurat** cu apă” (58^{r}).

întîmpina vb. şi în var. **întimpina** „a întîlni”: „Şi **să întîmpinară** cu nişte crai greceşti” (18^{r}); „Şi **întimpinară** pre un om şi dzisă Alexandru” (43^{r}; v. şi 65^{r}, 74^{v}).

întîmpinare s. f. în var. **întimpinare/timpinare** expr. *a ieşi în* ~ „a ieşi în calea cuiva pentru a-l primi”: „Tot omul să iasă din cetate întru **întimpinare** lui Alexandru-Împărat!” (24^{r}; v. şi 15^{r}, 18^{v}); „Iară dacă s-au apropiet Alexandru de Rîm, **ieşitu-i-au** înainte în **timpinare** frumoasă 4000 de călăra*ş*” (18^{r}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

întîmpla vb. şi în var. **tîmpla**: „Răilor multe răle **să tîmplă**” (63r; v. şi 32r, 41r, 65r-2, 74v); cf. şi **întîmpla** (41r).

întru prep. **1**. „în”: „Alexandru fu sănătos **întru** aceea dzi şi **întru** acel ceas” (25r; v. şi 13r, 14r, 15r, 19r, 19v-2, 22v, 23r, 24r-2, 24v, 25v, 26r, 29r, 31r, 32r, 35v-2, 39r-2, 39v-2, 40v, 42r, 43r-2, 43v, 44r, 46v-2, 47r-2, 47v-4, 48r-2, 51v, 52r, 53v-3, 54r-2, 55r, 56r, 57v, 58r, 60v, 61v-2, 64r-2, 65r, 65v, 66v, 67r-2, 68r, 69r-3, 70r-2, 71v, 72r, 74v). **2**. „între, printre”: „Astăz tu luminez **întru** greci” (71r).

întuneca vb. „a începe să nu se mai distingă obiectele”: „Şi îndată să loviră oştile atîta de tare şi iute, cît deodată **au întunecat** şi soarele de prah” (36r).

întuneric s. n. în var. **întunerec** „mulțime mare”: „Iară eu stam împrotiva a **întunerece** de oameni” (75v; v. şi 36r, 57r, 70v).

înveli vb. în var. **învăli**: „Alexandru, dacă ceti slovele, **învăli** stîlpul” (40r; v. şi 48v, 51r-2).

învelit adj. în var. **învălit**: „Şi scoasă pavădza **învălită** cu piei de aspidă” (19r; v. şi 22r).

înzestra vb. în var. **înzăstra** „a da zestre unei fete”: „Împărate Alexandre, am o fată mare şi n-am cu ce o **înzăstra**” (73r).

jaf s. n. în var. **jac 1**. „Şi-i mai învăța Alexandru ca să să ferească de **jacuri**” (28r). **2**. loc. vb. *a da în jaf* (sens contextual) „a jefui”: „toate ale lui **să le dai în jac**” (63v).

jale s. f. „dor mare”: „Alexandru, dacă ceti carte, să umplu de **jale** maicii sale” (72r).

jefui vb. în var. **jăcui**: „Darie-Împărat audzi că au păşit Alexandru pre hotarul țărîlor lui şi-i pradă şi-i **jăcuieşti** satele şi oraşele lui” (22v).

jeț s. n. în var. **jilț** (spec.) „tron”: „Şi dacă au întrat, au şedzut în **jilțul** cel de aur a lui Poriu-Împărat” (56r; v. şi 32v-5, 43r-2).

jgheab s. n. în var. **jghiiab**: „Şi împrejurul acelor casă cură un pîrău foarte limpede şi dulce pre nişte **jghiiaburi** de cîrştal” (67r).

jidov s. m. „evreu din Vechiul Testament”: „aceste limbi păgîne vor ieşi atunce cînd va naşte Antihrist, la sfîrşitul lumii, şi vor munci pre creştini împreună cu **jidovii** şi cu țiganii” (61r).

jucărie s. f. în var. **jucărei/giucărei**: „mi-ai trimis mie **jucărei** copilăreşti” (14r); „scoasă **giucăreile**, raclele şi sacii cu macul” (13v; v. şi 13v).

junghia: vb. „a înjunghia”: „**va junghie** leul de la amiazăzî” (18v; v. şi 36v, 55v).

la prep. (înaintea substantivelor proprii nume de continente şi de țări) „în”: „Cînd au scris Darie cărț **la Ierusalim**, **la Eghipet** şi **la Vavilon**” (22v; v. şi 13r-2, 14v, 16v, 23r, 23v, 24r-2, 26r, 27r-3, 28r, 28v, 29r, 30v, 51r-4, 53v-3, 55v-2, 57v-2, 69r, 69v-3, 71r, 71v, 72r, 73v, 74r, 74v, 75r-4).

lacrimă s. f. în var. **lacrămă**: „începu cu amar a plînge şi cu herbinț **lacrămi** a dzice” (70r; v. şi 72r-2, 76r, 76v).

lamură s. f. sint. *aur lamură* „metal de cea mai bună calitate, cu un înalt grad de puritate”: „Şi de acole îl băgă într-alte casă tocma de crişțal şi cu flori de aur împodobite şi masa de **aur lamură**” (66v).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

leşesc adj. în var. f. **leşască** sint. *Ţara Leşească* „Polonia”: „lui Laomeduş voievodului îi dede Ţara Franţudzului, Englitera şi **Ţara Leşască**” (69^{v}; v. şi 22^{r}).

limbă s. f. „popor, neam”: „scrisă cărţ pre la toate crăiile de la răsărit şi pre la toate **limbile** de la amiiadzăzî” (53^{v}; v. şi 19^{v}, 22^{v}, 39^{r}, 54^{r}-2, 57^{v}, 60^{r}-4, 60^{v}-2, 61^{r}-4, 76^{v}).

locui vb. în var. **lăcui** „a trăi”: „Frate Antioahe, vedzi drept acest loc este o peştiră şi dzic că **lăcuiesc** într-însa dumnedzăi eleneşti” (64^{v}).

locuitor s. m. în var. **lăcuitor**: „Şi-i mai învăţa Alexandru ca să să ferească de jacuri, de curvii şi să nu răbuiască **lăcuitorii**” (28^{r}).

lovi vb. „a ataca”: „Iară Alexandru dinapoi dediră în trîmbiţă şi în surle de trei părţ şi **loviră** pre atinei şi dinainte, şi denapoi, şi la mijloc” (17^{r}; v. şi 51^{v}, 53^{r}-2, 60^{r}, 63^{r}).

macedonean s. m. în var. **machedonean**/**machidonean**: „iară machedonenii unde săcera şi copt, şi crud” (17^{r}; v. şi 14^{r}, 27^{v}, 28^{r}, 29^{r}, 30^{v}); „toate uliţîle era pline de **machidoneni**” (29^{v}; v. şi 13^{r}-2, 14^{r}, 14^{v}, 16^{r}, 17^{r}-3, 26^{v}-2, 28^{r}-2, 28^{v}-2, 29^{r}, 32^{r}, 33^{r}-2, 36^{r}, 38^{r}-2, 40^{r}, 40^{v}-3, 42^{v}, 51^{v}-2, 53^{r}-4, 53^{v}-2, 54^{v}, 55^{v}, 57^{v}, 63^{v}, 74^{v}-2, 75^{v}-5).

macedonesc adj. în var. **machidonesc** „macedonean”: „Mă lovi mînă **machidoneascâ** cu sabie persascâ” (31^{r}; v. şi 31^{r}-2).

maică s. f. „mamă”: „Alexandru, dacă ceti carte, să umplu de jale **maicii** sale” (72^{r}; v. şi 13^{r}, 44^{v}, 51^{r}, 63^{v}, 64^{r}-3, 66^{v}, 67^{v}, 68^{r}-2, 68^{v}-3, 69^{r}-2, 71^{r}, 71^{v}-2, 72^{r}-2, 73^{v}, 75^{v}-2, 76^{r}, 76^{v}).

mamă s. f. în var. **mumă**: „Iară **muma** lor, Minerva, scrisă carte la feciorii ei” (75^{r}; v. şi 15^{r}, 68^{r}-3, 74^{r}, 74^{v}, 76^{v}).

măceş s. m. în var. **măcieş**: „răsădi mărăciuni, rugi, **măcieş**, spini înghimpoş” (61^{r}).

măiestrie s. f. **1.** „unealtă, instrument ingenios”: „Şi mai adusără 460000 de cai hrăniţ şi 500000 de catîri, încarcaţ de arme şi de alte **măiestrii** de războ” (52^{v}). **2**. „lucru executat de cineva”: „Şi era casăle acele în **măiestrii** pre nişte fusă foarte cu meşteşug” (67^{r}).

măreţ adj. „mîndru”: „Vezi, frate cetitoriule, ce face Dumnedzău cu oamenii mîndri şi **măreţ**!” (35^{r}).

mărgăritar s. m. în var. **mărgăritariu**: „Şi ce găsîră şi scoasără de acolo era tot pietri scumpe şi **mărgăritariu**” (46^{v}; v. şi 22^{r}, 38^{r}, 48^{r}, 48^{v}, 57^{r}, 73^{v}).

meşteşug s. m. şi în var. **meşterşug 1**. „secret”: „Alexandru, dacă ceti slovele, luo nodul ca să-l dedzlege şi-l întoarsă şi pe o parte, şi pe alta şi nu-i putu pricepe **meşteşugul** legăturii lui” (61^{v}). **2**. „acţiune dibace, vicleană făcută în ascuns”: „Iată că pre noi ne bătu şi cetăţile noastre le luo şi ţara noastră o prădă şi acum şi aice în cetate noastră cu **meşterşug** au întrat de ne-au batjocorit” (35^{r}; v. şi 16^{v}-2, 61^{r}, 61^{v}-2).

mieriu adj. în var. **mirîu** „albastru(-deschis)”: „Şi era pasările acele unele albe, altele roşii, altele mohorîte, vinete, vierz, **mirîi**” (43^{r}).

mira vb. în var. **miera**: „Alexandru mult **să mieră** de viiaţa lor **(**44^{r}).

mişel adj. „sărac”: „iată că sîntem nişte oameni goli şi **mişei**” (41^{v}; v. şi 48^{r}-2).

mînă s. f. loc. adv. *de-a mînă* „neîncetat”: „Şi să încleştară unii cu alţii, de să tăie tot **de-a mînă**” (28^{v}; v. şi 36^{r}, 53^{r}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

mîndrie s. f. „înțelepciune”: „Dară eu n-am ştiut că eşti tu atîta de înțălept, ce te-am cunoscut din solie dintîi. Ce să ştii tu că **mîndrie** tinerilor scurtă esti” (13v).

mîngîietor adj. în var. **mîngîitor**: „Că tot omul să întristeadză de moarte lui, că esti dulce această lume şi **mîngîitoare**” (48v).

mîntui vb. „a se salva de o primejdie”: „Duceți-vă la Ierusalim şi luoaț trupul Eremiei proroculuі, că mare sfînt este acela, şi cu ruga lui **să va mîntui** cetate Alexandrie de şerpi” (74r).

moş s. m. „strămoş”: „Şi sîntem noi strănepoții lui Sif şi **moşii** noştri dintr-însul sînt” (44r).

moşie s. f. „patrie”: „De aț fi şi împăraț, cinste este omului domnie şi împărăție la **moşie** lui” (75r; v. şi 36v, 43r, 46r, 74v).

mreajă s. f. în var. **mrejă**: „au întrat vînatul în **mreja** lui” (34v).

muiere s. f. **1**. „femeie”: „Pînă de la o vreme ieşiră **muieri** şi fetile despletite şi cu copii în brață” (17r; v. şi 27v, 35r, 51r, 58v-3, 59v, 65r, 67v-2, 73v-4, 74v-2). **2**. „soție”: „De vreme ce ai ajuns la mîna me, îț voi scoate eu şi **muiere** ta, şi copii<i> tăi” (63r; v. şi 44v-5, 53v, 59v, 60r, 63r, 63v-3, 64r-2, 68r, 68v, 73v, 74v).

muieresc adj. „femeiesc”: „Dacă este aşa, îmbrăcați-i în haine **muiereşti**” (51r; v. şi 57v, 58r).

muiereşte adv. „femeieşte”: „Deci tot aşa să poartă pînă în dzioa de astădz **muiereşte**, cu cîrpe în cap” (51r).

mult adv. „foarte”: „împărăție este **mult** înaltă şi împodobită” (32r).

mulțumi vb. în var. **mulțămi**: „**Nu** vă **mulțămăsc** de carte ce-*m* scrieț voi mie” (24v; v. şi 13r, 27v, 59r, 64r-2, 66v, 71v).

muncă s. f. „chin, tortură”: „sufletile drepților sînt în mîna lui Dumnedzău şi nu să va atinge de dînsăle **munca**” (70r; v. şi 64v, 70v).

munci vb. „a (se) chinui”: „Eu n-am venit **să mă muncescu** cu voi aice” (65v; v. şi 61r, 65v-2, 66r-3).

nagară s. f. „un fel de țambal folosit în muzica militară”: „începură a dzice în trîmbiță şi în surle şi în **nagaralele** cele ce au cîte 3000 de piscoaie” (74v).

nagomudr* s. m. în var. **negomudr**: „blajin” „sîntem neam cu **negomudrii** lui Ivantie-Împărat” (58r; v. şi 42v-2).

năduşeală s. f. în var. **năduşală** „căldură mare; arşiță, zăpuşeală”: „fiind arşiță de soare şi **năduşală** întru aceea dzi, marsă Alexandru să să scalde” (24r).

năravu s. n. „obicei, deprindere”: „şi ave **năravu** oamenii acei sălbateci că, dacă vede pre vreun om de ai <lor> crunt, ei omorîie, adecă îl şi mînca” (40v).

năvală s. f. loc. adv. *cu năvală* „în mod impetuos”: „Îndată ş-au lăsat Evimitrie toată oaste sa **cu** mare **năvală** asupra oştii lui Sălevechie” (60r).

neharnic adj. **1**. „nevrednic”: „Nevrednice şi **neharnice** oame” (68v). **2**. „leneş”: „bărbatul mieu mă bate şi este curvar, viclean şi **neharnic** de a ținere casa” (73v).

* Formă deformată a compusului *nagomudrî* (din sl. nagъ „gol” şi mǫdrъ „înțelept”) semnificînd *înțelepți goi* (vezi Cartojan 1910, p. 100), popor de oameni biblici „care trăiau în penitență şi abstinență în regiunea Pendjabului şi Ganjelui” (Chițimia, Simonescu I 1963, p. 53).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

neputernic s. m. „neputincios”: „Cum puternicii cădzură şi **neputernicii** să sculară şi să rădicară!” (53^{v}).

nestătător adj. „inconsecvent; instabil”: „împărățiile şi crăiile sînt ca nişte spume în **nestătoarele** vremi” (53^{v}).

nevoie s. f. „necaz”: „Împărate Alexandre, avem **nevoie** de cucoară, că vin vara şi ne strică poamele şi țarinile” (39^{v}).

nevolnic adj. (sens contextual) „sărman”: „O, vai de mine, **nevolnicul** de mine!” (53^{v}; v. şi 36^{r}, 43^{r}, 63^{v}, 64^{r}).

ni interj. „hai”: „**Ni** să-l gonim şi să-l tăiem şi să luom arme şi cai buni de la dînsul!” (16^{v}).

nicăieri adv. în var. **nicăiuri**: „începu a plînge, neavînd nicio mîngîiere de **nicăiuri**” (35^{r}).

nimeni pron. neg. în var. **nimene/nimine**: „făcuş un lucru carele n-au mai făcut **nimene** pre lume” (31^{v}; v. şi 22^{r}-2, 47^{r}, 47^{v}, 73^{r}, 75^{v}, 76^{r}); „cînta cu nişte viersuri minunate de frumoasă, cît n-au mai audzit **nimine** pre lume” (43^{r}).

nimic pron. neg. „defel, deloc”: „Şi să sculară mulț oameni de aceia asupra lui Alexandru, da*r* nu folosiră **nimic**” (42^{r}; v. şi 72^{v}); cf. var. **nimică**: „Vedeț, fraților, slava şi bogăție lumiei că întru **nimică** este!” (56^{r}).

niscaiva adj. nehot. invar. „niscai; nişte”: „Întru acele casă şide Cleofila-Împărăteasa cînd vre face masă şi vesălii cu **niscaiva** împăra*ț*, crai, domni sau boieri mari” (67^{r}).

noi pron. pers. în var. de dat. **nooa**: „noi altul ca Împărăție Ta nu vom mai găsi să ne fie **nooa** împărat” (41^{r}; v. şi 42^{r}, 43^{v}, 44^{r}, 58^{r}-3,75^{r}).

norod s. n. „popor”: „vai de acel **norod** ce nu ascultă de omul înțălept şi învățat!” (17^{v}).

numai adv. loc. adv. *numai ce* „abia”: „Iară el nu vru să iei alte țări să fie împărat, ce **numai ce**-i păşte prilejul să-l otrăvască” (75^{r}).

oarecînd adv. „cîndva”: „**oarecînd** era şi Anarhos împărat” (32^{r}; v. şi 25^{v}, 64^{v}).

oaste s. f., s. m. **1**. s. f. „armată”: „Şi împărți **oştile** în trei părț: o parte de **oaste** o lăsă înapoi, al doile o pusă la mijloc, iară a trie parte, înainte” (16^{v}; v. şi 13^{v}, 14^{r}, 15^{r}, 16^{r}, 16^{v}, 17^{r}, 18^{v}-2, 22^{v}-3, 23^{r}, 24^{r}-2, 24^{v}, 25^{r}-2, 26^{r}-8, 26^{v}, 27^{r}-2, 27^{v}-2, 28^{r}-5, 28^{v}-2, 29^{r}, 29^{v}, 31^{r}, 31^{v}, 33^{r}-2, 34^{r}, 34^{v}, 35^{v}-2, 36^{r}-2, 39^{r}-2, 39^{v}-4, 40^{r}-7, 40^{v}-4, 41^{r}, 42^{r}-2, 42^{v}-2, 46^{r}-2, 46^{v}-2, 47^{r}-4, 47^{v}, 48^{r}-3, 48^{v}-3, 51^{r}, 51^{v}-9, 52^{r}-6, 52^{v}-6, 53^{v}-3, 54^{r}-2, 54^{v}, 55^{r}-3, 55^{v}-4, 56^{v}, 57^{v}-2, 58^{v}, 59^{v}, 60^{r}-13, 61^{r}, 61^{v}, 63^{r}-4, 64^{r}-2, 68^{r}-2, 69^{r}-3, 71^{r}-2, 7 6^{r}, 76^{v}). **2**. s. m. (eliptic) „soldați”: „Şi au purces întîi cu 60000 de **oaste** de machidoneni” (14^{v}; v. şi 15^{v}, 16^{v}, 26^{v}-2, 29^{r}, 35^{v}-6, 36^{r}-4, 38^{r}-3, 38^{r}-6, 39^{r}-3, 39^{v}, 40^{r}, 51^{r}, 52^{v}-2, 52^{r}, 5 3^{r}-2, 54^{r}-5, 54^{v}, 56^{r}, 59^{v}, 63^{v}-2, 68^{v}, 69^{r}, 71^{r}, 73^{v}, 76^{v}).

obicei s. n. „lege”: „Şi marsără fetele acele de să închinară lui Alexandru pre **obiceiul** împărătescu” (59^{r}).

obicină s. f. „obicei”: „Şi făcu şi Alexandru stîlpul şi-l pusă lîngă a lui Nehtinav precum era **obicina** pre aceea vreme” (25^{v}).

obidui vb. „a se amărî, a se necăji”: „Iară machidonenii **să obiduiră** de acele cuvinte” (40^{v}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

oblici vb. „a afla, a auzi”: „Iară eghiptenii oarecum şi cum **obliciră** pentru aceasta” (24^{v}).

obraz s. m., s. n. **1**. s. m. expr. *a* (*nu*) *căuta cuiva la obraz* „a (nu) ține de reputația, autoritatea cuiva”: „N-ar trebui lui Darie să grăiască cu picioarele şi la **obraz** să nu caute” (13^{r}). **2**. s. n. „înfățișare”: „Şi întru acee țară era nişte oameni ciudați, cu trupurile de şerpi şi cu **obradzăle** de om” (39^{r}; v. şi 65^{r}-2, 65^{v}); „figură, chip”: „Darie-Împărат şide într-un jilț de aur, împodobit cu pietri scumpe nastamate fără de preț şi împrejurul lui era făcute **obrază** de aur” (32^{v}).

ocaianic adj. în var. **ocainic** „vrednic de plîns; nenorocit”: „Oh, amar, **ocainicul** de mine!” (53^{v}).

ocară s. f. **1**. „ceartă”: „Şi după multă **ocară** ce-i făcu Candosal lui Dorif” (68^{v}). **2**. loc. adv. *cu ocară* „în chip jignitor”: „Împărате, nicidecum să nu faci un lucru ca acesta, care vine **cu mare ocară** şi ruşine” (14^{v}).

ocărî vb. „a certa”: „Şi-l **ocărî** foarte tare pre Sofronie” (15^{v}).

of interj. în var. **oh**: „**Oh**, amar, ocainicul de mine!” (53^{v}).

olac s. n. „curier”: „Şi să vii şi dzioa şi noapte şi să trimiț **olace** înainte” (51^{r}).

oricare pron. nehot. în var. **oricarele**: „Cere altă împărăție **oricarele** pofteşti” (75^{v}; v. şi 58^{r}).

osebit adj. în var. **osăbit** (adverbial) „despărțit, separat”: „Noi avem muieri, ce nu trăiesc cu noi, ce trăiesc **osăbit** de noi” (44^{v}).

osîndi vb. „a condamna”: „Dară şi tu **ai fost osîndit** să vii şi să te munceşti aice?” (65^{v}).

ostrov s. n. „insulă”: „căutară preste un **ostrov** şi vădzură acolo sate şi casă şi oameni” (41^{r}; v. şi 17^{v}, 41^{v}-2, 42^{r}, 42^{v}-3, 43^{v}, 44^{r}, 44^{v}-2, 58^{r}, 69^{v}-3).

oştean s. m. „militar”: „Tot **oştanul** să facă cîte dzăci focuri” (26^{v}); cf. şi forma de pl. **oşteni (**28^{r}, 29^{r}-2, 36^{r}, 42^{v}, 46^{v}, 53^{r}, 54^{v}-2, 74^{v}, 76^{r}).

otac s. n. **1**. „loc împrejmuit pentru oi sau vite”: „atinei<i> marsără la **otac** şi aflară 1000 de boi şi 1000 de oi” (16^{v}; v. 16^{v}). **2**. „cort servind adăpost soldaților”: „Şi apoi să dediră oştile lui Poriu înapoi la **otac** şi Alexandru, iarăş la **otacul** lui” (51^{v}).

pahar s. n. şi în var. **păhar**: „Cum poț face aşa la masa împărătească de iei **păharăle** cele împărăteşti?” (33^{v}; v. şi 33^{v}-5, 34^{r}-4, 34^{v}, 38^{r}, 72^{r}-2); cf. şi **pahar** (30^{r}, 34^{r}, 75^{v}).

palancă s. f. „palisadă”: „Şi dzisă Alexandru să facă stoburi de cătră pădure. Şi făcură **palanca**” (40^{r}; v. şi 40^{v}).

pardos s. m. „panteră”: „Iară pedestraşii să suiră în munte cu lei şi cu **pardoşi** şi prinsără de acei oameni 160000 cu lei şi cu **pardoş**” (48^{r}; v. şi 18^{v}-2, 26^{r}, 51^{v}-3, 57^{r}).

pardosit adj. în var. **părdosit**: „Iară pe gios era **părdosite** curțile preste tot cu marmore albă şi porfiră” (57^{r}).

paşte vb. expr. *a paşte prilejul* „a prinde momentul potrivit”: „Iară el nu vru să iei alte țări să fie împărат, ce numai ce-i **păşte prilejul** să-l otrăvască” (75^{r}).

pătimi vb. „a suferi, a îndura, a păți”: „**Să nu pătimim** şi noi după cum **au pătimit** şi Antina-Cetate” (18^{r}; v. şi 23^{r}, 34^{r}, 35^{r}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

pe prep. şi în var. **pre** **1**. „după”: „să închinară lui Alexandru **pre** obiceiul împărătescu” (59r). **2**. „în”: „avem nădejde **pre** Dumnedzău” (28r). **3**. „față de”: „eşti milostiv **pre** greşiții tăi” (63v, 64r). **4**. „pe”: „prorocul Solomon grăieşte: **pre** omul înțelept să-l îndrăgeşti, iară **pre** cel nebun să-l urăşti” (17v; v. şi 13r-5, 13v, 14r, 14v, 15r-4, 15v-3, 16r-3, 17r-10, 18r-5, 18v-2, 19v-2, 22r-4, 22v-3, 23r-5, 23v, 24r-3, 24v-2, 25r-4, 25v-2, 26r-2, 26v-4, 27r-5, 27v-5, 28r-9, 28v-6, 29r-2, 29v-2, 30r, 30v-8, 31r-3, 31v-6, 32r-5, 33r-3, 33v-6, 34r-3, 34v-4, 35r-2, 35v-6, 36r-7, 36v-7, 38r-3, 39r-3, 39v-2, 40r-4, 40v-5, 41r, 41v-6, 42r-7, 42v-2, 43r-6, 43v-7, 44r-4, 46r-4, 46v-3, 47r, 47v-3, 48r-6, 48v-4, 51r-5, 51v-11, 52r-9, 52v-3, 53r-5, 53v-9, 54r-3, 54v-5, 55r-4, 55v-10, 56r-3, 56v, 57r-3, 57v-5, 58r, 58v-7, 59r-2, 59v, 60r-2, 60v-2, 61r, 61v-2, 63r-3, 63v-4, 64r-9, 64v-3, 65r-2, 65v-5, 66r-4, 66v-6, 67r-6, 67v-4, 68r-12, 68v-10, 69r-3, 69v-2, 70r-5, 70v, 71r-6, 71v, 72r-2, 72v-6, 73v-5, 74r-2, 74v-3, 75r-5, 75v-5, 76r-6, 76v-5); cf. şi **pe** (13r, 15v, 16r-2, 18v-2, 22r, 23r, 25r, 26v-3, 27r, 34r-2, 39r, 48r, 52r, 52v, 53r, 55v-2, 57r-4, 60r, 61v-3, 63r, 66r, 74r).

pedestraş s. m., adj. „infanterist(ă)” **1**. s. m. „Tot călăraşul să puie după dînsul cîte un **pedestraş**” (53r; v. şi 16v, 26r-2, 27r, 28r, 48r, 52v). **2**. adj. „am şi eu 46000 de muieri călăraşe şi 230000 de muieri **pedestraşe**” (58r).

pentru prep. **1**. „despre”: „**Pentru** moarte marelui Alexandru-Împărat cum i s-au tîmplat” (74v; v. şi 47r, 52v, 55r, 57v, 58r, 61v, 74v). **2**. loc. conj. *pentru căci* „pentru că”: „mă certară foarte rău, **pentru căci** am venit la voi” (16v).

pereche s. f. în var. **păreche**: „Şi scoasără 4000 de podvodnici şi […] **părechi** telegari” (38r).

perete s. n. în var. **părete**: „Şi **părețîi** curților împărăteşti era tot dzugrăviț şi poleiț cu aur” (56v; v. şi 67r).

pers s. n. în var. de pl. **persi**: „întră în pămîntul **persilor**” (22v; v. şi 26r, 27v, 28r-2, 35r, 36r, 36v, 38r-2, 52v, 54v, 57v, 63v).

persesc adj. „persan”: „să amestecă cu polcul lui prin urdie **persască**” (36r; v. şi 31r-2).

peste prep. în var. **preste**: „Şi pusă pre Filon mai mare **preste** oşti şi **preste** toate țările şi cetățîle sale” (38v; v. şi 13v, 14r, 16r, 19v, 22v, 23r-2, 24v, 25v, 27r, 27v-2, 28r, 29r, 31r-2, 32v, 33r, 34v, 38r, 40r, 41r, 44r, 44v, 51v, 54v, 55v-2, 57r, 58r, 58v, 59r, 61r, 63r, 67r, 67v, 68v, 70v, 71r, 73r, 76r, 76v).

petrece vb. **1**. „a suferi, a îndura”: „mare ruşine îț va fi, cît **nu vei fi** mai **petrecut** ruşine ca aceea de cînd eşti” (58v; v. şi 31v, 47v, 59v). **2**. „a se desfăta, a se distra”: „rogu-mă dară să-m dai aceste fete ca să le fiu cap şi **să mă petrec** cu dînsăle” (59r).

piatră s. f. în var. de sg. **piiatră** şi de pl. **pietră/pietri**: „Şi mai bine este cu înțălept-tul să porț o **piiatră** decît cu nebunul să bei vin” (17v; v. şi 30r, 39v, 46v, 47r, 47v, 61r, 71v); „Şi adusără lui Alexandru stema împărătească făr de preț, cu **pietră** scumpe împodobită” (52v); „Şi mult aur şi argint şi **pietri** scumpe găsiră la curțile lui” (39r; v. şi 19r, 30r-2, 32v-4, 38r-2, 40r, 40v, 41r, 46v, 48r, 48v, 57r-3, 64r, 68v, 71v, 76v); cf. şi **pietre** (19r, 22r).

picior s. n. expr. *a grăi cu picioarele* „a vorbi greşit”: „N-ar trebui lui Darie **să grăiască cu picioarele** şi la obraz să nu caute” (13r).

pierde vb. „a omorî”: „tîlharii ucig şi **pierd** pre soli” (27r; v. şi 22v, 27r).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

piscoaie s. f. „fluier sau tub sonor care intră în componența unor instrumente muzicale”: „începură a dzice în trîmbiță şi în surle şi în nagaralele cele ce au cîte 3000 de **piscoaie**” (74^{v}).

pleca vb. (urmat de inf.) „a începe (să)…”: „Iară antinei<i> să spăimîntară şi **plecară** a fugi” (17^{r}; v. şi 28^{r}, 52^{r}, 53^{v}, 55^{v}, 60^{r}, 76^{r}).

plimba vb. în var. **primbla**: „Ian să ne suim astădz în cel munte înalt, **să ne primblăm**!” (71^{r}; v. şi 66^{v}).

plimbare s. f. în var. **primblare**: „Şi întu o dzi ieşi Alexandru cu puțîntei boieri la pădure pentru **pr<i>mblare**” (40^{r}).

plini vb. „a atinge un anumit termen, număr de ani, zile”: „Cînd **s-au plinit** dzioa a triia” (76^{r}; v. şi 69^{v}).

plocon s. n. în var. **poclon**: „Voie îț este să-ț aducem **poclon** de care să află pre la noi?” (43^{r}; v. şi 14^{r}, 15^{r}-2, 15^{v}).

ploconi vb. în var. **pocloni**: „Alexandru **să pocloni** la Eremie proroc” (24^{r}).

pocnet s. n. în var. **puhnet**: „Şi atîte trăsnete şi **puhnete** ce să făce, să răsuna pînă la ceriu” (53^{r}).

pod s. n. (sens contextual) „(un fel de) construcție făcută pentru transportarea soldaților”: „Să facem **poduri** pre elifante şi să punem pre o lifantă cîte 40 de ostaş” (51^{v}; v. şi 52^{r}-2).

poftori vb. „a repeta”: „Omului înțălept nu trebuieşte **a**-i **poftori** cuvîntul” (43^{r}).

pogorî vb. „a (se) coborî”: „de acolo niciodată **nu să va** mai **pogorî**, iară Dumnedzău **pogoară** cînd n-are omul nădejde **de pogorît**”(32^{r}; v. şi 13^{v}, 27^{v}, 35^{r}, 36^{v}, 54^{v}, 67^{r}).

polc s. n. „unitate militară”: „Iară Alexandru porunci tuturor voievodzilor să iasă înainte Olimbiedii, mumei sale, cu toate **polcurile** machidonenilor” (74^{v}; v. şi 18^{v}, 36^{r}, 71^{r}).

pomană s. f. „amintire, pomenire”: „Şi ce **pomană** rămîne mie în lume?” (71^{r}).

popă s. m. „preot”: „Şi ieşi înainte solului cu o 100 de **popi**” (66^{v}; v. şi 18^{v}).

popreală s. f. expr. *a pune la popreală* „a aresta”: „să prindă pre sol şi **să**-l **puie la popreală**” (34^{r}).

popri vb. „a opri”: „Iară Filip începu a topi ierbi şi dede lui Alexandru de bău ca **să** mai **poprească** putere otrăvii” (75^{v}).

porfir s. n. în var. f. **porfiră**: „Iară pe gios era părdosite curțile preste tot cu marmore albă şi **porfiră**” (57r; v. şi 46^{r}, 61^{v}).

porfiră s. f. „veşmînt făcut din purpură”: „închină lui Alexandru 2 **porfire** împărăteşti cu mult meşteşug țăsute” (71^{v}).

potrivi vb. „a se împotrivi”: „Şi tu încă **te potriveşti** lui Darie-Împărat” (54^{v}; v. şi 36^{v}-2).

povară s. f. în var. **povoară** „sumă de 1000 de galbeni”: „Şi-i scoasără aurul lui Darie, carele era pus în Vavilon, 1000 de **povoară** de galbeni” (30^{r}).

povodnic s. m. şi în var. **podvodnic** „cal dus de căpăstru; cal care merge pe lîngă trăsură”: „Şi 640 de **povodnici** împodobi*ț* cu rafturile pî*n* în mînă, de aceştie merge un rînd de o parte de Alexandru” (18^{v}); „Şi scoasără 4000 de **podvodnici**” (38^{r}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

praf s. n. în var. **prah/prav**: „Şi îndată să loviră oştile atîta de tare şi iute, cît deodată au întunecat şi soarele de **prah**” (36r); „Apoi, din voie lui Dumnedzău, bătu un vînt răci şi să rădică **pravul** de pre oşti”(36r); sint. p*raf de tun* „amestec ezplozibil”: „Iară atinei<i> aprinsără **prah de tun**” (16r); cf. şi **praf** (71r).

prăda vb. „a omorî”: „năvăliră tătarîi pe poartă şi, după obiceiul tătarîlor, începură **a prăda** cetate şi ce le ieşie înainte tot supt sabie pune” (25r).

prea adv. în var. **pre** „foarte”: „Şi şide supt un pom şi cu de tot feliul de poame întru dînsul **pre** frumos” (43r; v. şi 46v, 56r, 67r).

preacinstit adj. în var. **precinstit** „foarte cinstit”: „Mulțămăsc lui Savaot-Dumnedzău că mă învredniciiu de mai vădzui încă o dată **precinstita** fața Împărății<i> Tale” (71v).

preacredincios adj. în var. **precredincios** „foarte credincios”: „este om înțălept şi foarte bun veteaz şi **precredincios** Împărății<i> Tale” (64r); „pre fratele tău l-au trimis la mine cu mare cinste şi cu solul lui, **precredinciosul** Antioh voievodul” (68r).

preaînțelept adj. în var. **preînțelept** „foarte înțelept”: „O, **preînțălepte** Alexandre!” (65v; v. şi 71r).

preamilostiv în var. **premilostiv** „foarte milos, foarte îndurător”: „O, **premilostive** împărate Alexandre!” (64r).

preaminunat adj. în var. **preminunat** „demn de întreaga admirație, care provoacă multă admirație”: „Şi merge Alexandru pre acel cîmp frumos cu toate oştile sale şi căuta Alexandru tot la rai şi să minuna de frumsățа raiului şi de cîntecul pasărilor şi de mirodenie acelui cîmp **preminunat**” (46r).

preaprost adj. în var. **preprost** „foarte prost”: „Iară Poriu, de trup mare, iară de minte **preprost**, ticălosul, atunce să întoarsă să-ş certe oştile” (55v).

preț s. n. loc. adj. *de mult preț* „foarte valoros”: „Şi-l băgă în nişte casă întru carele ține tot fete frumoasă şi împodobite cu haine **de mult preț**” (66v; v. şi 18r, 18v, 22r, 30r, 38r, 55v, 68v).

prieten s. m. şi în var. **pritin**: „Al mieu, iubite şi dragă **pritine** Filoane (51r); cf. şi **prieten** (39r, 54r-2, 54v).

prieteşug s. m. în var. **priiteşug** „prietenie”: „Şi să împăcară şi legară **priiteşug** bun Alexandru cu Dorif” (68v).

prilej s. n. expr. *vreme cu prilej* „moment potrivit, favorabil”: „cerca **vreme cu prilej** cum ar pute el otrăvi pre Alexandru” (75r).

prin prep. şi în var. **pren**: „pre noi ne vei lăsa răsăpiț **pren** țăr streine” (69r); cf. şi **prin** (17r-2, 18v, 22v, 24v, 25r, 28r, 29r, 29v, 31r, 34v, 36r-2, 40r, 42v, 43r-2, 43v-2, 46v, 47r-4, 47v, 48v, 52r, 56v, 57r, 65r-2, 66v-2, 67r, 70r, 72r, 75r, 75v, 76v).

prisne adv. „în întregime, cu totul”: „Şi-l mai băgă într-alte curț, întru carele era preste tot aşternută casa cu urşinic şi cu florile de sirmă şi **prisne** cu aur” (67r).

priveghea vb. în var. **privighea** „a păzi”: „Şi trupul omului, după ce adoarme, este ca un mort, iară sufletul este viu şi **privighiiadză** pre trup” (70v).

proclet adj. „blestemat”: „**Proclet** să fie acela ce va crede muiere şi va lăsa-o în voia sa” (73v).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

prorocesc adj. „profetic”: „Acolo s-au împlinit cuvîntul **prorocescu**” (53r).

protivnic s. m. „(persoană) care se aseamănă, se potriveşte cu cineva”: „ai mers la Ierusalim şi ai luoat şi Eghipetul cu acea nebunie a ta, aşijdere cu **protivnicii** tăi, tîlhariule şi hansariule” (27r).

pune vb. expr. *a-şi pune capul* „a risca”: „**Nu**-ş **va pune** el **capul** aşa după cum îţ pare ţie” (33v).

purcede vb. **1**. „a porni la drum”: „Şi de acole **purceasă** cu toate oştile şi putere lui şi marsă pre cale 18 dzile” (42r; v. şi 15v, 17r, 18r, 19v, 24r, 48v, 51r, 61v, 64v, 66v, 69v, 71r). **2**. „a porni cu armată la atac”: „Alexandru să găti de rădzboi şi **purceasă** asupra lui Poriu-Împărat cu toate oştile sale” (51r; v. şi 14v, 26r, 28v, 35v-2, 51v, 52r, 52v, 54r, 57v, 59v, 60r, 63v).

pururi adv. în var. **purure**: „scoasă ţapa, care o purta el **purure** la dînsul” (55v).

pustii vb. în var. **pustei**: „multe războaie am făcut cu toţi împăraţii lumii şi pre aceia i-am biruit şi împărăţiile lor le-**am pusteit**” (58v).

pustiu s. n., adj. **1**. s. n. în var. **pustie**/**pustiiuri**: „Apoi fu voie lui Dumnedzău şi gîndi să iasă din lume la **pustie** pentru bedzdzaconiile oamenilor” (41v; v. şi 40v); „Cain fugi prin munţi şi prin **pustiiuri**” (43v). **2**. adj. în var. **pustiiu**: „Şi de acole marsă Alexandru mai înainte 8 dzile şi agiunsă la un cîmp **pustiiu**, fără de sfîrşenie” (39v).

raclă s. f. **1**. „sicriu”: „Şi le făcură la amîndoi o **raclă** de aur” (76v). **2**. „ladă”: „Şi dacă întră, să închină lui Alexandru şi scoasă giucăreile, **raclele** şi sacii cu macul” (13v; v. şi 14r).

raft s. n. „harnaşament de lux”: „Şi 640 de povodnici împodobiţ cu **rafturile**” (18v).

răbui vb. (sens contextual) „a jefui, a prăda”: „**să nu răbuiască** lăcuitorii pre unde vor mergi” (28r).

ridica vb. şi în var. **rădica** **1**. „a pleca”: „Iară de acole **să rădică** Alexandru cu toate oştile şi putere lui şi întră în pămîntul persilor” (22v; v. şi 24r, 26r, 29r, 61r, 69r). **2**. „a numi”: „Întru aceea vreme **rădicat-au** Dumnedzău pre Alexandru împărat mare” (14v); cf. şi **ridica** (26r, 54r).

risipi vb. în var. **răsăpi** „a dărîma, a distruge”: „Şi întru acel ceas îi sparsără oaste lui şi-i prădară ţara şi-i **răsăpi** cetate pînă în temelie” (39r; v. şi 48v); cf. şi sens actual: „a împrăştia”: „Şi ne bătură şi ne **răsăpiră** de pre locurile noastre” (42r).

risipit adj. în var. **răsăpit** „şi pre noi ne vei lăsa **răsăpiţ**” (69r).

rîmlean s. m. „Iară dacă audziră **rîmlenii**, rău să spăimîntară de Alexandru” (18r; v. şi 74v).

rîmlenesc adj. „specific rîmlenilor”: „Iară dacă întrară în cetate, ieşit-au înainte 40 de popi **rîmleneşti**” (18v; v. şi 46r).

rînd s. n. „obicei, rînduială”: „Şi eu n-am ştiut **rîndul** oamenilor celor sălbateci” (40r; v. şi 16r, 16v, 25r, 35v, 47v-2).

rînză s. f. „stomac”: „Şi spintecară peştile şi găsîră în **rîndza** lui o piiatră scumpă nastamată” (47r).

roată s. n. în var. de pl. **roate**: „iată că ţ-am trimis giucărei copilăreşti: căruţ cu 2 **roate**” (13v; v. şi 14r).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

românește adv. în var. **rumâneşte**: „să chiiamă greceşte pigmei, iară **rumâneşte**, pitici sau mici de stat” (39^{v}).

rug s. m. „mur”: „răsădi mărăciuni, **rugi**, măcieș, spini înghimpoș” (61^{r}).

sabie s. f. expr. *a pune sub sabie* „a omorî, a ucide”: „ce le ieşie înainte, tot **supt sabie pune**” (25^{r}; v. şi 68^{r}).

safir s. n. în var. **samfir-piiatră**: „Şi scoasără masa lui Darie de **samfir-piiatră**” (30^{r}).

salonicean s. m. în var. **solonean** „locuitor al Salonicului”: „iară **solonenii**, dacă văzură, rău să spăimîntară de Alexandru” (14^{v}; v. şi 15^{v}-2).

sampson s. m. „dulău, zăvod”: „Şi scoasără 4000 de podvodnici şi 2500 de **sampsoni**” (38^{r}; v. şi 57^{r}).

sălbatic adj. în var. **sălbatec**: „îl ucisără oamenii **sălbateci**” (32^{r}; v. şi 39^{v}, 40^{r}-3, 40^{v}-3, 42^{r}, 65^{v}).

săvîrşi vb. „a muri”: „Şi aşa **să săvîrşi** marele Poriu-Împărat de la Indie” (56^{r}; v. şi 76^{v}).

scaun s. n. „tron”: „Antioh şide în **scaunul** cel împărătescu a lui Alexandru ca un împărat” (63^{r}; v. şi 15^{r}, 33^{r}, 69^{r}).

scîrbă s. f. „întristare”: „Cum mi să arătă cinste lumii aceştiia întru puțînă vreme, iară acum degrabă îm veni **scîrba**!” (53^{v}; v. şi 53^{v}, 76^{v}).

scîrbit adj. „amărît”: „era tot **scîrbit** şi mîhnit de jale morții sale” (48^{v}; v. şi 48^{r}, 71^{r}).

scrie „ a înregistra, a inventaria”: „Alexandru **scrisă** oştile şi să aflară 640000 de oaste” (38^{r}; v. şi 51^{r}).

scriptură s. f. „însemnare, consemnare, relatare scrisă”: „acum era 8 luni de cînd îş vădzusă Alexandru moarte lui şi **scriptura** la *Cetate Soarelui*” (48^{v}).

scrisoare s. f. „înregistrare, inventariere”: „Alexandru… porunci… să facă căutare şi scrisoare oştilor” (26^{r}).

scula vb. **1**. „a se pregăti să plece”: „Ce, fraților, rogu-vă pre voi ca, în ce ceas ve*ț* vede voi cărțile împărății<i> mele, **să vă scula*ț*** şi să veni*ț* mie întru ajuto*r*” (54^{r}). **2**. „a se ridica împotriva cuiva”: „Şi **să scularǎ** mulț oameni de aceia asupra lui Alexandru” (42^{r}).

se pron. refl. în var. **să**/să ***s*** **(= să)**: „Iară antinei<i> **să** spăimîntară” (17^{r}; v. şi 13^{v}-2, 14^{r}-2, 14^{v}-3, 15^{r}-2, 15^{v}-3, 16^{r}-6, 16^{v}-2, 17^{v}-2, 18^{r}-6, 18^{v}-4, 19^{v}-4, 22^{r}-2, 22^{v}-4, 23^{v}-2, 24^{r}-4, 24^{v}-4, 25^{r}-2, 25^{v}, 26^{r}-4, 26^{v}-2, 27^{r}, 27^{v}-5, 28^{r}-2, 28^{v}-5, 29^{r}-2, 29^{v}-2, 30^{r}, 30^{v}, 31^{r}, 31^{v}-4, 32^{v}, 33^{v}, 34^{r}-6, 34^{v}-3, 35^{r}, 35^{v}-5, 36^{r}-7, 36^{v}, 38^{r}, 39^{r}, 39^{v}-2, 40^{r}-2, 40^{v}-4, 41^{r}, 41^{v}, 42^{r}, 42^{v}-2, 43^{r}-2, 43^{v}-2, 44^{r}-4, 44^{v}-3, 46^{r}-3, 46^{v}-4, 47^{r}-2, 48^{r}-2, 48^{v}-4, 51^{r}-3, 51^{v}-6, 52^{r}-10, 52^{v}-3, 53^{r}-9, 53^{v}-2, 54^{r}-6, 54^{v}-2, 55^{v}-4, 56^{r}-2, 58^{r}, 59^{r}-2, 60^{r}-3, 60^{v}, 61^{r}-4, 63^{r}-2, 64^{r}-3, 65^{r}-4, 65^{v}, 66^{r}-2, 66^{v}-4, 67^{r}-3, 67^{v}-4, 68^{r}-2, 68^{v}, 69^{r}-3, 69^{v}, 70^{r}, 70^{v}-5, 71^{r}-3, 71^{v}, 72^{r}-2, 72^{v}, 73^{r}-2, 74^{r}-4, 74^{v}-2, 76^{r}, 76^{v}-2); „porunci îndată oştilor lui să **să** gătească de război” (14^{r}; v. şi 13^{v}, 14^{v}, 15^{v}, 16^{r}-3, 16^{v}-3, 17^{r}, 17^{v}, 18^{r}, 18^{v}-2, 19^{v}-2, 22^{r}-2, 24^{r}, 24^{v}-3, 25^{r}-2, 26^{v}-4, 27^{r}-2, 27^{v}, 28^{r}-3, 29^{r}-2, 30^{v}-2, 31^{r}, 31^{v}, 32^{r}-4, 33^{v}, 34^{r}, 34^{v}-2, 35^{r}, 35^{v}-3, 36^{r}, 36^{v}, 38^{r}-2, 39^{r}, 39^{v}, 40^{r}-4, 41^{r}-2, 41^{v}-2, 42^{r}-2, 42^{v}-2, 43^{v}, 44^{r}, 44^{v}, 46^{r}, 46^{v}-2, 47^{r}-3, 47^{v}-2, 48^{r}-3, 51^{r}, 51^{v}-5, 52^{r}-2, 52^{v},

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

53r, 53v-3, 54r-3, 54v-2, 55r-8, 55v, 57v-2, 59r-3, 59v, 60r-2, 60v-5, 61v, 63v-3, 64r-4, 64v-4, 65r-6, 65v, 66v, 67r, 67v-4, 68r, 68v-3, 69r, 69v, 70r-4, 70v-3, 71r, 73v-4, 74r, 74v-3, 75v, 76r).

seamă s. f. în var. **samă 1**. „număr”: „Şi audziră atinenii că vine Alexandru la cetate cu multă **samă** de oaste” (15v; v. şi 26v-2, 35v, 54r.) **2**. loc. adj. *fără de samă* „fără număr, nemăsurat”: „Şi strînsă aur şi argint mult, **fără de samă**” (19v; v. şi 39v, 42v, 56r).

seară s. f. în var. **sară**: „Şi aşa să bătură de dimineaţă pî*n* în **sară**” (51v; v. şi 27v, 63v).

semălui vb. în var. **sămălui** „a (se) asemăna”: „Filoane, **sămăluiescu**-te pre tine oameni a fi tu Alexandru-Împărat” (33v).

serafim s. m. în var. **sarafim** „înger de rang superior, situat ierarhic între arhanghели şi heruvimi”: „raiul este împrejur îngrădit cu foc … şi-l străjuiescu heruvimi şi **sarafimi**” (44v).

sfat s. n. „discuţie”: „şi făcură **sfat**: închina-să-vor lui Alexandru au ba?” (15v; v. şi 18r).

sfădi vb. „a se certa”: „Iară cînd fu odată, **să sfădiră** feciorii lui Adam” (43v).

sfeşnic s. m. „conducător”: „Astăz tu lumine*z* întru greci, tu eşti **sfeşnicul** Machedonii<i>” (71r).

sfîrşenie s. f. „sfîrşit”: „agiunsă la un cîmp pustiiu fără de **sfîrşenie**” (39v).

sirmă s. f. „fir de aur sau de argint”: „Şi-l mai băgă într-alte curţ, întru carele era preste tot aşternută casa cu urşinic şi cu florile de **sirmă** şi prisne cu aur” (67r).

slobod adj. (despre animale) „fără supraveghere”: „Lifantele, după obiceiul lor, dacă să vădzură **slobode**, îndată plecară a fugi” (52r).

slobozi vb. **1.** „a elibera din captivitate”: „După aceea suiră pre iscoadele acele într-un deal înalt de vădzură, apoi îi **slobodzi**” (26v; v. şi 35v). **2**. „a lăsa să plece”: „Împărate Alexandre, iată, să roagă voinicii Împărăţii<i> Tale ca **să**-i **sloboz** pre la a lor ţăr ca să-*ş* mai vadă moşiile” (74v; v. şi 70r). **3**. „a lăsa să acţioneze conform voinţei şi dorinţei proprii” „Şi **slobodzi** Alexandru pre Filon să margă” (52v).

slovă s. f. „literă (chirilică)”: „deasupra lor era scrisă **slove**, pre care **slove** le-au cetit Alexandru” (41r; v. şi 40r-2, 46r, 47v, 61v).

smeri vb. **1**. „a înfrînge mîndria cuiva; a umili”: „O, lume înşălătoare! Cum să întoarce anul ca o roată: şi binele, şi răul şi cum **smereşti** pre cei ce să înalţă cu mîndrie!” (31v). **2**. „a se căi”: „să nu te pre voznosăşti, că **te vei smeri**” (31v-32r).

sminti vb. „a tulbura”: „Ce crez eu că moarte ta **sminti-va** toată lume” (25r).

socoti vb. „a îngriji, a ocroti”: „Iată, fraţilor, că de astădz dau la mîna voastră pre maică-me, Olimbiiada, şi pre împărăteasa me, Ruxanda, ca să le cinstiţ şi **să** le **socotiţ** pî*n* la moarte lor” (75v).

soţie s. f. „tovarăş”: „Antioahe voievodule, găteşti-te de mergi cu **soţie** ta, Candosal, sol la maică-sa, Cleotila” (64r).

sparge vb. „a înfrînge, a nimici”: „Şi întru acel ceas îi **sparsără** oaste lui şi-i prădară ţara” (39r; v. şi 53v-2, 54r, 60r, 63r, 72v).

spart adj. „înfrînt, nimicit”: „Darie-Împărat, dacă vădzu oaste lui **spartă**, încălecă şi fugi la Persida (28r).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

spăimînta vb. „a se înspăimînta”: „Şi **mă spăimîntai** de ei şi fugii” (16^{v}; v. şi 14^{v}, 17^{r}, 18^{r}, 24^{v}, 26^{v}, 28^{r}, 29^{r}, 29^{v}, 35^{r}, 36^{r}, 47^{r}, 52^{r}, 54^{r}, 63^{r}, 65^{r}, 66^{v}, 67^{r}-2, 67^{v}, 73^{r}).

spre prep. **1**. „asupra”, împotriva”: „O, dragii miei machidoneni buni, vetejii lumii, fiţ bărbaţ şi simeţ şi nu vă întristaţ, pentru că aduce Darie atîte oşti **spre** noi” (28^{r}; v. şi 14^{v}-2, 26^{r}, 35^{r}, 35^{v}-2, 39^{r}, 51^{v}-2, 52^{v}, 54^{r}, 57^{v}, 63^{r}). **2**. „de”: „Alexandru să milostivi **spre** soli şi-i iertă” (27^{v}; v. şi 15^{r}, 17^{r}, 19^{v}, 22^{r}-2, 25^{r}, 30^{r}, 42^{r}, 48^{r}-2).

sta vb. **1**. expr. *a sta cu războiu* „a ataca”: „mai bine **să stei cu războiul**, să bată cu dînsul” (15^{v}). **2**. (sens contextual) „a deveni, a se transforma”: „Şi **stătu** Alexandru în Antioh ca un voievod” (63^{r}).

stemă s. f. „coroană”: „Şi să deşteptă Alexandru din somn întristat foarte şi plin de frică şi luo **stema** ce împărătească din cap şi o pusă pre masă” (70^{r}; v. şi 18^{v}, 19^{r}, 30^{r}, 43^{r}, 52^{v}, 56^{r}, 57^{r}, 59^{r}, 68^{v}).

stîlp s. m. **1**. „statuie”: „Şi întru aceea ţară era doi **stîlpi** de marmore poleiţ cu aur şi era pre un **stîlp** dzugrăvit Iraclie-Împărat, şi pre alt **stîlp** era dzugrăvit Saramida, împărăteasa lui” (40^{v}; v. şi 25^{v}-3, 40^{r}-3, 41^{v}, 46^{r}, 65^{v}). **2**. „Turnul Babel”: „să să strîngă toţ voievodzîi în Vavilon, la **stîlpul** cela făcut după potop unde să împărţiră limbile” (22^{v}).

stîlpare s. f. „ramură verde înfrunzită”: „După aceste ieşiră cetăţănii toţ cu **stîlpări** de finic” (18^{v}).

stîncă s. f. în var. **stincă**: „să ascunsără în n<i>şte **stinci** de piiatră şi scăpară” (39^{v}).

stobor s. m. „gard”: „Şi dzisă Alexandru să facă **stoburi** de cătră pădure” (40^{r}).

straşnic adj. „puternic”: „Că era şi Poriu un împărat mare şi **straşnic**” (35^{r}).

stratocamil s. m. „struţ”: „Şi mai scoasără 660000 de cămile şi 850000 întunerice de oi şi 360000 boi graş şi 700000 de bivoli şi **stratocameli**” (57^{r}).

străjui vb. „a păzi”: „raiul este împrejur îngrădit cu foc şi-l **străjuiescu** heruvimi şi sarafimi” (44^{v}).

străin adj. în var. **strein**: „Dulcele mieu Alexandre, cum de te înduraş de mă lăsaş prin ţări **streine**?” (76^{v}; v. şi 69^{r}, 75^{r}).

strica vb. constr. *a strica legea* „a anula, a nesocoti”: „tu te faci sîngur tîlhariu şi **lege** solilor împărăteşti o **strici**” 27^{v}.

stropşi vb. „a cotropi”: „porunci îndată oştilor lui să să gătească de război, ca să margă **să stropşască** toată Ţara Machedonie” (14^{r}; v. şi 22^{v}, 51^{v}).

sub prep. în var. **supt**: „Şi era oameni foarte mulţ şi şide **supt** acei pomi” (42^{v}; v. şi 14^{v}, 15^{v}, 23^{r}, 23^{v}, 24^{r}, 25^{r}, 35^{r}, 43^{r}, 43^{v}, 47^{v}, 48^{v}, 53^{v}, 58^{r}, 58^{v}, 67^{r}, 68^{r}, 69^{v}, 71^{r}).

subsuoară s. f. în var. **suptsisioară** loc. adv. *pre suptsisioară* „sub braţ”: „şi lovi pre Poriu **pre suptsisioară**” (55^{v}).

supus adj. (despre corpuri de armată) „aşezat (la pîndă) într-un loc ferit”: „Atunce îndată s-au ivit şi Alexandru din pădure cu oaste ce **supusă**” (60^{r}).

şaică s. f. „ambarcaţie fluvială mică”: „Şi făcură o **şaică** şi întră Alexandru în **şaică** cu Potolomei, cu Antioh şi cu Vizantie şi Sălevechie” (42^{v}; v. şi 41^{r}, 41^{v}-2).

şedea vb. „a se odihni”: „Şi **şedzu** Alexandru acolo în cetate de să odihniră 12 dzile” (25^{v}; v. şi 30^{r}).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

tare adj., adv. **1**. adj. expr. *a fi mare şi tare* „a fi puternic”: „Au **nu era** acesta odată **mare şi tare**?” (56r). **2**. adv. loc. adv. *mai tare* „mai degrabă”: „să purcedzi cu toate oştile tale cum ştii **mai tare**” (51r).

tăbărît adj. (despre oaste) „aşezată în tabără”: „găsi acolo pe Potolomei şi pe Filon şi toată oaste lui **tăbărîtă** acolo” (34r; v. şi 71r).

ticălos adj. „sărman; nenorocit”: „O, **ticăloasă** viiaţa me ce fără de vreme şi **nenorocită**!” (76v; v. şi 30v, 36r, 36v, 43r, 55v).

tins adj. (despre corturi) „instalat”: „Şi să întimpinară acolo unde era aşternut pămîntul cu covoară de urşinic şi corturile **tinsă**” (74v).

tîlcui vb. „a se traduce”: „Şi să chiiamă şi **să tîlcuieşte** berbecile de la răsărit, Darie-Împărat, leul de la amiiadzăzî, Poriu-Împărat, iară pardoşii, crai<i> de la apus” (18v).

tîlhui vb. „a jefui”: „Omule, pentru ce **tîlhuieşti** şi ucidzi oameni şi jefuieşti săracii?” (73r).

tobă s. f. în var. **dobă**: „luoa audzul de glasul mudzicilor şi de sunetul **dobelor**” (74v).

tocmai adv. în var. **tocma**: „străbătură machidonenii **tocma** în corturile împărăteşti” (53r; v. şi 22r, 48r, 53r, 55v, 76r, 76v).

tocmeală s. f. în var. **tocmală** „aranjare, organizare”: „Şi pusă oştile în patru părți cu bună **tocmală**” (28v).

tocmi vb. **1**. „a orîndui, a aranja”: „Da-ț-voi numai 3 dzile pî*n* cînd îț **vei tocmi** împărățiile şi domniile” (75v; v. şi 18v, 32r, 32v, 70r, 75v). **2**. „a pregăti”: „pî*n* în sară **tocmiră** şi gătiră 350000 de oaste gata de rădzboi” (63v).

trage vb. „a se întinde spre…”: „De aice înainte să începe țara cerşilor, ce **să trage** spre miiazănoapte” (19v; v. şi 69v).

traistă s. f. în var. **traistră**: „eu ț-am trimis numai o **traistră** de chiperi” (14r).

treabă s. f. **1.** „folos”: „O, blajentie Ivantie! Da*r* de ce **treabă** esti această apă?” (43v; v. şi 52v). **2**. loc. adj. *de treabă* „priceput”: „Şi aleasă Iraclie-Împărat tot oameni **de treabă**” (41v). **3**. expr. *a nu avea treabă a…* „a nu avea voie a…”: „Tu **n-ai treabă a** da învățături solilor împărăteşti” (33r).

trei num. card. în var. **trii**: „şi era divanul lui Darie tot cu pietri scumpe împodobit şi era în **trii** unghiuri” (32v).

treilea num. ord. în var. **trie/triia/triele/triile**: „Şi să dusă de acole la **a trie** poartă” (34r; v. şi 16v, 34v, 36r); „Cînd s-au plinit dzioa **a triia**, au chiemat Alexandru pre toț voievodzii” (76r; v. şi 31r); „Cînd au scris Darie **al triele** rînd carte la Alexandru” (31v); „Şi-i mai dediră şi **al triile** păhar” (33v).

trimite vb. şi în var. **trimeti**: „Şi de la noi încă să-ț **trimetim** în to*ț* anii haragi şi oaste” (15r); cf. şi **trimite** (13r-4, 13v-4, 14r-5, 14v, 15r-4, 16r-2, 22v, 23r-3, 23v, 24v, 26v-2, 27r, 27v-2, 31v, 33r, 33v-2, 34r-3, 34v, 35r, 35v, 39r, 42r, 43v, 44r, 51r-3, 54r, 54v, 57v-2, 59r-3, 59v-4, 63r-2, 63v, 64r-3, 68r, 68v, 69r-2, 71v-2, 72r, 73v, 75r).

trîmbiță s. f. şi în var. **trimbiță** „trompetă, goarnă”: „Apoi începură a bate în dobe şi a dzice în **trîmbiță**” (18v; v. şi 17r, 18v, 64v, 74v); „Şi îndată începură războiul, dzîcînd **trimbițile** şi surlele” (28v).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

trînti vb. expr. *a trînti* (*pe cineva*) *de* (sau *la*) *pămînt* „a doborî (pe cineva)”: „îl rădică în sus şi apoi îl **trînti de pămînt**” (76r; v. şi 55v).

trup s. m. **1**. „corp (al unei fiinţe)”: „marsă răce prin inimă şi-m slăbi tot **trupul** mieu” (75v; v. şi 39r, 42v, 55r, 55v, 70r-4, 70v-7). **2**. „cadavru”: „Duceţi-vă la Ierusalim şi luoaţ **trupul** Eremiei proorocului” (74r; v. şi 76r).

tuse s. f. în var. **tusă**: „să apropiiară 4 boale de trupul tău: **tusa** albă…” (70v).

ţărînă s. f. în var. **ţărnă**: „cînd să vor împlini 50 de ani, to*ţ* vor întra supt pămînt şi să vor face praf şi **ţărnă**” (71r; v. şi 56r).

ţine vb. **1**. „a se considera”: „Şi tu **te ţii** tînăr, iară dzilele or fi puţine şi vei muri” (72v; v. şi 27v). **2**. expr. *a ţine drumul* „a practica tîlhăria la drumul mare”: „Odată adusără la Alexandru un tîlhariu de cei ce **ţin drumul**” (73r).

ţinut s. n. „moşie”: „Alexandru îi dede lui o cetate cu toate **ţinuturile** ei” (73v).

ţîţă s. f. şi în var. **ţiţă** „sîn, mamelă”: „mă aştaptă pî*n* cînd mă voi înţărca de la **ţîţa** maicii mele” (13r); „te giură cu Dumnedzău şi pentru **ţiţa** ce ai supt de la mine” (72r).

unu num. card. loc. adj. *tot ca unul* „la fel, identic”: „Au doară sînteţ amîndoi vetej **tot ca unul**?” (64v).

urdie s. f. „oaste, hoardă”: „acolo era toţ împăraţii, crai<i> şi voievodzii lui Alexandru cu **urdiile** şi cu polcurile sale tăbărîţ acolo” (71r; v. şi 36r, 53r).

uric s. n. „act, document”: „Iară Alexandru îi dede lui 40000 de galbeni şi-i dărui şi oraşul acela cu **uric** împărătesc” (74r; v. şi 73v).

urşinic s. n. „catifea”: „Şi-l mai băgă într-alte curţ, întru carele era preste tot aşternută casa cu **urşinic**” (67r; v. şi 74v).

vasilisc s. m. „reptilă fabuloasă”: „făcu o uşe de anchit-hier, care niciun her nu-l taie fără numai cu otravă de **vasilisc** să lucrează” (61r).

vărsat adj. „turnat prin topire”: „Şi mai scoasără 120000 de tipsii de aur **vărsate**” (57r; v. şi 19r, 22r, 30r-2, 38r, 71v).

vedea vb. în var. **vede**: „**Vede-vei**, Împărăţie Ta, cum voi trece” (52v; v. şi 13r, 13v, 19v, 24v, 25v, 26r, 40r, 41r, 42v, 44v, 46r, 52r, 54r, 60r, 65v-2, 67r, 70r, 71r, 72r-2).

veseli vb. (a se ~) „a se înveseli”: „Şi audzi Darie că-i vine ajutoriu de la Poriu-Împărat şi **să vesăli** foarte” (35v; v. şi 43v, 54r, 57v, 64r, 69r, 70v).

viers s. f. „sunet caracteristic scos de unele păsări”: „Şi era nişte pasări întru acei pomi minunate de frumoasă, carele cînta cu nişte **viersuri** minunate de frumoasă” (43r).

vieţui vb. „a trăi”: „Şi marsără şi omul cu dînşii şi-i dusă pre apa Efrafului unde **vieţuisă** Iov bogatul în dzilele sale” (74r; v. şi 22r; 43v, 44r-3, 71r, 75v).

visternic s. m. „depozitar”: „Întru o dzi veni **visternicul**” (72v; v. şi 73r).

vîlfă s. f. „faimă, renume”: „tu încă sameni a fi cu **vîlfă** mare” (65r).

vîrstă s. f. loc. adv. *fără de vîrstă* „minor”: „nu să cade a bate, Împărăţie Ta, război cu unul ca acela, căci esti **fără de vîrstă**” (14v).

vlădică s. m. „episcop”: „Şi cu dînsăle era 2000 fete despletite şi 1000 de **vlădici** indieneşti” (56r).

voi pron. pers. în var. de dat. **vooa**: „Şi **vooa** v-am lăsat 1000 de boi” (16v; v. şi 22v-4, 23r-2, 23v, 24v, 43v, 54r, 57v, 75r).

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

voie s. f. (sens contextual) expr. *a-şi face voie bună* „a se înveseli”: „Iară Alexandru, acum era 6 luni de dzile de cînd era tot scîrbit pentru jale morţii sale … şi **nu-ş** mai **făcusă voie bună**” (48r).

voievod s. m. şi în var. **voievoda 1**. „comandant de oşti”: „Alexandru audzînd aceste, îndată porunci la toţ **voievodzîi** să-ş scoată fieştecarele oştile sale” (26r; v. şi 18v, 22r-2, 22v, 25v, 27r, 27v, 28r, 32v, 34r, 34v, 36v, 39r, 40v, 41r-2, 51r-2, 52v-2, 53r, 54r, 56r, 57v, 59r, 60r, 63r, 63v-2, 64r-3, 64v-2, 67r, 68r-2, 69v-7, 71r-2, 71v, 73r, 74r, 74v-3, 75r, 76r). **2**. „titlu domnesc”: „De acolo au vinit în Ţara Moldaviei în zilele lui **Dragoş-Voievoda**” (22r); cf. şi **voievod**: „nimene într-însa nu vieţuie fără numai în Ţara Leş<a>scă, pî*n* la venire lui **Dragoş-Voievod**” (22r).

voinic s. m. „ostaş”: „au întrat şi el sîngur acole unde era bulucită oaste şi cîţva **voinici** veteji pre lîngă dînsul” (28v; v. şi 18r, 32v, 34v, 74v-2).

volnic adj. „liber”: „**Volnic** este solul să răspundză înainte împăratului orice va vre” (33r).

vornic s. m. (sens contextual) „boier”: „Iară cînd fu întru o dzi, veni la Alexandru un **vornic**. Şi odată fusăsă el bogat, iară apoi rămăsăsă la mare lipsă şi sărăcie” (73r).

văznesi vb. în var. **voznosi** „a se semeţi”: „**să nu te** pre **voznosăşti**, că te vei smeri, că oarecînd era şi Anarhos împărat şi **să** pre **voznosi** şi apoi îl ucisără oamenii sălbateci” (31v-32r).

vraci s. m. „doctor”: „Iară eghiptenii, oarecum şi cum oblicіră pentru aceasta şi ştiind ei că Filip este dohtor lui Alexandru, scrisără carte la Filip **vraciul**” (24v; v. şi 24v-5, 25r, 69v, 75v-3).

vrednic adj. expr. *a* (*nu*) *fi vrednic* „care (nu) este în stare, care (nu) posedă însuşirile necesare pentru a săvîrşi ceva”: „Şi atîta moarte s-au făcut, cît **nu era vrednici** cei vii să îngroape pre cei morţ” (52r).

vreme s. f. loc. adj. *fără de vreme* „care este nepotrivit”: „O, ticăloasă viiaţa me ce **fără de vreme** şi nenorocită!” (76v).

zahara s. f. „provizii”: „Şi mai adusără 845000 de cămile încărcate de **zahara** pentru treaba oştilor” (52v).

zahăr s. n. în var. **zahar**: „vădzură nişte pomi înalţ şi foarte frumoş şi poamele într-înşii, dulci ca **zaharul**” (43r; v. şi 47r).

zi s. f. în var. **dzioa/dzî**: „Şi bătură întru o dzi toată **dzioa**” (24r; v. şi 27v, 32v, 39r, 44v, 51r-2, 55r, 57r, 61r, 63v, 64v, 66v, 69r, 70v-2, 72r, 74v, 76r-3); „Iară cînd fu a trie **dzî**, Alexandru nu mai putu răbda” (36r; v. şi 64v, 66v).

zicătură s. f. în var. **zîcătură** „instrument muzical”: „Apoi începură a bate în dobe şi a dzice în trîmbiţă şi în surle şi într-alte **zîcături** minunate” (18v).

ziditurâ s. f. „construcţie”: „Şi într-ace cetate era **zidituri** tot de marmore porfiră şi poleite cu aur” (61v).

zisă s. f. „poruncă”: „Şi ieşi Adam şi Eva de aice după **dzisa** îngerului” (44r).

Parcurgînd cu atenţie lista de cuvinte prezentată mai sus, se impun cîteva **concluzii**.

BDD-A23975 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

Cele 470 de cuvinte inserate se caracterizează prin faptul că, deşi curente în epocă, fie au dispărut din limba română literară standard, avînd o repartiție teritorială restrînsă, deci cuvinte învechite ori folosite astăzi regional sau în vorbirea populară (*acestaşi*, *aspidă*, *cămară*, *chip, cislă*, *ciudesă*, *gadină*, *glogodzală*, *hanger*, *haraci*, *hazna*, *inorog*, *ispolin*, *împărăți*, *Împărăția Ta, machidonean*, *machidonesc*, *negomudr*, *ni*, *oricarele*, *persi*, *purcede*, *pustie*, *scriptură*, *rîmlean*, *rîmlenesc*, *sfîrşenie*, *uric*, *visternic*, *voievoda*, *vraci*, *zahara* etc.), fie prezintă, ca rezultat al modificărilor semantice, sensuri diferite de cele din româna literară (*amiiazăzi* „sud", *bazaconie* „nelegiuire", *bătaie* „luptă", *bere* „băutură", *carte* „scrisoare", *căuta* „a privi", *clăti* „a (se) mişca", *de* „din"; „pentru"; „de la", *dobîndă* „pradă de război", *fecior* „copil", foarte „mult, tare", *greşeală* „păcat", *grumaz* „gît", *ispiti* „a afla", *întuneric* „număr foarte mare", *jale* „dor mare", *limbă* „popor, neam", *măreț* „mîndru", *mişel* „sărac", *mîndrie* „înțelepciune", *moş* „strămoş", *muncă* „chin, tortură", *pomană* „amintire, pomenire", *povară* „sumă de 1000 de galbeni", *socoti* „a îngriji, a ocroti", *soție* „prieten, tovarăş", *sparge* „a înfrînge, a nimici", *stîlp* „statuie", *tocmeală* „aranjare, organizare", *tocmi* „a orîndui, a aranja"; a pregăti", *voinic* „ostaş" etc.), fie, ca variante (de regulă învechite, regionale sau populare), se deosebesc de cele actuale doar prin formă, unele din acestea circulînd şi astăzi în anumite graiuri dacoromâne (*acole*, *adică*, *aice*, *alături*, *atunce*, *avidoma*, *berbece, besărică*, *capitan*, *carele*, *cădelniță*, *cătră*, *cetitoriu*, *ci* „ce", *cîmpi*, *copaci*, *cure* „a curge", *dară*, *dascal*, *denapoi*, *dinluntru*, *dohtor*, *Dumnedzău*, (*e*)*lifantă*, *feliu*, *her*, *frumsățăă*, *iară*, *întra*, *împrotiva*(*ă*), *învălit*, *lacrămă*, *măcieş*, *meşterşug*, *mulțămi*, *nicăiuri*, *păhar*, *pre*, *poclon*, *pururе*, *rădica*, *roate*, *rumâneşte*, *samă*, *tîmpla*, *tusă*, *zahar* etc.).

Examinați din punct de vedere etimologic*, termenii înregistrați se repartizează astfel: 144 de cuvinte moştenite din latină, 116 cuvinte formate pe teren românesc, dintre care 57 de formații româneşti cu bază derivativă latină, 26 de termeni derivați din bază slavă şi 33 de unități avînd bază derivativă de altă origine, 115 cuvinte împrumutate din slavă. Cuvintele rămase (93) sînt turcisme (15), maghiarisme (12), cuvinte provenite din limbile bulgară (12) şi neogreacă (9), dar şi cuvinte de origine diversă (33) sau cu etimologie necunoscută/neclară (16). Din această distribuție a termenilor incluşi iese în evidență elementul latin, care, împreună cu formațiile româneşti, constituie 55%, depăşind, ca răspîndire, elementul slav (25%). Din acest punct de vedere, textul manuscrisului cercetat se deosebeşte întrucîtva de textele de aceeaşi întindere din perioada veche a limbii române, îndeosebi din secolul al XVI-lea, în care cuvintele de origine nelatină, în special slavă, erau uzuale, situația fiind uşor explicabilă şi datorită faptului că asemenea scrieri erau traduceri din limba slavă**

O ultimă constatare se referă la faptul că mai mult de jumătate din termenii consemnați fac parte din vocabularul fundamental al limbii române vechi***.

* În cazul expresiilor, locuțiunilor etc. determinarea originii s-a făcut după cuvîntul-bază unde termenul a fost lucrat.

** Vezi, în această privință, Densusianu II 1961, p. 267-341; cf. şi Chivu 1993, p. 210-222; Costinescu 1981, p. 179-201; Gheție-Teodorescu I 2005, p. 60-65; Mareş 1969, p. 102-111; Teodorescu-Gheție 1977, p. 132-137.

*** Vezi Tudose 1970, p. 119-164.

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)

Referințe bibliografice

Cartojan 1910	=	N. Cartojan, *Alexandria în literatura românească*, Bucureşti.
Costinescu 1981	=	*Codicele Voroneţean*. Ediție critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu, Bucureşti.
Chițimia, Simonescu 1963	=	*Cărțile populare în literatura românească*. Ediție îngrijită şi studiu introductiv de Ion C. Chițimia şi Dan Simonescu, vol. I, Bucureşti.
Chivu 1993	=	*Codex Sturdzanus*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, Bucureşti.
Densusianu II 1961	=	Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. *Vol. II. Secolul al XVI-lea.* Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck, Bucureşti.
Gheție-Teodorescu I 2005	=	*Psaltirea Hurmuzaki* I. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediție de Ion Gheție şi Mirela Teodorescu, Bucureşti.
Mareş 1969	=	*Liturghierul lui Coresi*. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş, Bucureşti.
Teodorescu-Gheție 1977	=	*Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheție, Bucureşti.
Tudose 1970	=	Claudia Tudose, *Vocabularul fundamental al limbii române vechi*, în *Sistemele limbii*, Bucureşti, p. 119-64.

BDD-A23975 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:12:34 UTC)